

บทที่ 4

กว่าจะเป็นกาแฟดอยช้าง

ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอการเกิดขึ้นของธุรกิจกาแฟดอยช้าง ซึ่งก่อนจะเกิดการก่อตั้งบริษัท กาแฟดอยช้างได้นั้น ชาวบ้านในพื้นที่ดอยช้างได้รับการส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่นจากภาครัฐ และหน่วยงานต่างๆ มาหลายชนิด ประการแรกจะนำเสนอการส่งเสริมพืชทดแทนฝิ่นจาก ภาครัฐและ หน่วยงานต่างๆ ที่มีบทบาทในการส่งเสริมพืชทดแทนฝิ่น เป็นผลทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจใน พื้นที่บ้านดอยช้างขึ้น จน กระทั่งมาเป็นพืชกาแฟที่ชาวบ้านจะสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ประการที่สองเมื่อชาวบ้านลองผิดลองถูกในการปลูกกาแฟ และริเริ่มการเรียนรู้การปลูกพืชกาแฟอย่าง จริงจังจนทำให้กาแฟกลายเป็นพืชพาณิชย์ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัว และนำไปสู่ประการ ที่สามเกิดการก่อตั้งบริษัท ดอยช้าง คอฟฟี่ ออร์แกนอล จำกัด ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2546 เพื่อแก้ไขปัญหา ราคา กาแฟตกต่ำที่ชาวบ้านกำลังประสบอยู่ในขณะนั้น การประสบความสำเร็จในการประกอบธุรกิจกาแฟ ดอยช้างซึ่งก่อตั้งโดยกลุ่มชาติพันธุ์อาข่ากลุ่มหนึ่ง และทำให้กลุ่มชาติพันธุ์อาข่ากลุ่มอื่นๆ ในพื้นที่ รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูและจีนยูนนานร่วมส่วนหนึ่งในการทำให้กาแฟดอยช้าง เป็นที่รับรู้ของสังคม กาแฟดอยช้างเป็นกาแฟอีกแบรนด์หนึ่งที่มีคุณภาพ เปรียบเสมือนความสำเร็จและความภาคภูมิใจใน กลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งสะท้อนถึงการ ช่างซิงและตอบโต้จากการถูกกล่าวหาว่าเป็นคนล่าหลัง สกปรก สำ ส่อน ปลูกฝิ่นและตัดไม้ทำลาย ด้วยการนิยามความหมายใหม่ของ กลุ่มชาติพันธุ์ ในบริบทของการ เกิดขึ้นบริษัทกาแฟดอยช้าง

4.1 รัฐกับการส่งเสริมพืชทดแทนฝิ่น

จากปัญหาชาวเขาที่รัฐบาลอ้างว่าจำเป็นต้องเร่งแก้ไขอย่างเร่งด่วน รัฐบาลจึงร่วมกับองค์การ สหประชาชาติและหน่วยงานอื่นๆ เพื่อส่งเสริมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อ พัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ พื้นที่สูงดอยช้าง สามารถลดการปลูกฝิ่นและส่งเสริมพืช ทดแทนเพื่อทดแทนรายได้ของของฝิ่นที่ขาดหายไป นโยบายกา รพัฒนาพื้นที่อยู่ ถูกกำหนดขึ้น ใน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เริ่มเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2504 (ราช 2554: 45) ซึ่งนโยบายการพัฒนาของประเทศไทยจะถูกกำหนดขึ้นทุกๆ 5 ปี ซึ่งรัฐบาลได้กังวลต่อปัญหาต่างๆ บนพื้นที่สูง รัฐบาลจึงกำหนดแผนพัฒนาพื้นที่สูงให้เข้ากับแผนพัฒนาชนบทภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 โดยได้กำหนดแผนพัฒนาระยะ 5 ปี ขึ้นมาในระหว่าง พ.ศ. 2507-2512 ซึ่งกำหนดให้กรมประชาสงเคราะห์ ดำรวจตระเวนชายแดน และสภาความมั่นคงแห่งชาติ ร่วมดำเนินกิจกรรมเพื่อการปลูกพืชทดแทนฝิ่นและกิจกรรมเพื่อการพัฒนาอื่นๆ ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ได้แก่ ป้องกันการทำลายป่าไม้และพื้นที่ลุ่มน้ำ กำจัดการ ปลูกฝิ่นให้หมดสิ้น จัดให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในกลุ่ม ชาวนา และส่งเสริม ให้กลุ่มชาวนาจงรักภักดีต่อประเทศไทย เป็นต้น ในช่วง พ.ศ. 2523-2532 การดำเนินงานของรัฐบาลมีเอกภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้ คณะรัฐมนตรีจึงได้กำหนดหน่วยงานและมอบหมายให้ 4 กระทรวงหลัก ดำเนินงาน เกี่ยวกับชาวนา คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานหลักในการพัฒนาพื้นที่สูง นอกจากนี้ยังได้จัดตั้งโครงคณะกรรมการชาวนาระดับชาติ และระดับจังหวัด จัดตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวนาระดับจังหวัด โครงการพัฒนา พื้นที่สูงต่างๆ เป็นต้น ประกอบกับในแผนพัฒนาชนบทแห่งชาติซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 ยังกำหนดกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงให้มี การตั้งถิ่นถาวร ซึ่งเรื่อง ที่สำคัญอันดับต้นๆ ที่รัฐบาลต้องการให้ชาวนา อยู่เป็นที่เป้นทาง ลดการปลูกฝิ่นและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนบ้านดอยช้าง เกิดนโยบายการพัฒนาคนบนพื้นที่สูง จากการ เหมารวมของรัฐว่าด้วยการปลูกฝิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอันเป็นสาเหตุของการค้ายาเสพติด การทำการเกษตรแบบตัดโค่นพื้นที่แล้วเผาโดยเหมารวมว่าการทำเกษตรดังกล่าว เป็น “การทำเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย” ซึ่งเป็นการทำลายป่าโดยการเผ่าถางป่าเพื่อทำการเกษตร แต่การทำไร่เช่นนี้เป็น “การทำไร่หมุนเวียน” ตามเกษตรแบบจารีตประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ในการหมุนเวียนการใช้พื้นที่ โดยการพักดินเพื่อให้พื้นที่เดิมได้ฟื้นฟูสภาพดิน พอถึงระยะเวลาที่กำหนดจึงกลับมาใช้พื้นที่ เดิมซึ่งแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีการหมุนเวียนการใช้พื้นที่ต่างกันตามระยะเวลาในการปลูกพืชนั้นๆ นอกจากนี้ รัฐยังกำหนดตำแหน่งแห่งที่ในการอยู่อาศัยอย่างถาวร และส่งเสริมพืชทดแทนฝิ่นเพื่อให้ชาวนามี รายได้แทนการขายฝิ่น ในระยะที่ ผ่านมาคนบนพื้นที่สูงหรือที่รัฐเรียกว่า “ชาวนา” กลุ่มคนเหล่านี้อยู่ ห่างไกลจากศูนย์กลางการปกครอง ทำการเกษตรเพื่อการยังชีพและวิถีชีวิตในการทำไร่หมุนเวียนมา แต่บรรพบุรุษจากประเทศต้นทาง กระบวนการพัฒนาคนบนพื้นที่สูงของรัฐมีผลทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในพื้นที่ดอยช้าง ผ่านโครงการต่างๆ ที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่ง การพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนเป็น 3 ช่วง ดังนี้

4.1.1 ช่วงเศรษฐกิจแบบยังชีพ (ก่อนทศวรรษ 2520)

“...ชาวอำเภามีความเชื่อแบบจารีตในการรักษาป่า โดยมีความเชื่อในเรื่องของผีที่สถิตอยู่ตามป่าเขา ลำห้วย แม่น้ำลำธาร หรือตามไร้ ทั้งน้ำและป่าถือว่าเป็นสิ่งที่ชนเผ่าได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีพ มีพิธีเช่น ไหว้ผืนน้ำ ผีขุนเขาในเรื่องของการอนุรักษ์ธรรมชาติ นั้น มีสถานที่ชาวอำเภายังไม่เข้าไปทำลายต้นไม้ อยู่ 5 แห่ง คือ บริเวณที่ตั้งของศาลประจำหมู่บ้าน (แม่อ้อล่อ) บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ (อ้อล่อล่อ) ประดู่หมู่บ้าน (ล่อช่อง) ป่าช้า (หล่อบ่อ) ชุมชนของหมู่บ้าน บริเวณที่ดังกล่าวนี้จะเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เป็นป่าธรรมชาติ ก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่า...” (ปนัดดา 2547: 22-23)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์อำเภามีความผูกพันอยู่กับป่าโดยแฝงกุศโลบายไว้กับพิธีกรรมกลุ่มเพื่อให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับป่าได้ ในการจัดสรรพื้นที่ที่อยู่อาศัย กลุ่มชาติพันธุ์อำเภามีภูมิปัญญาของตนเองที่จะปรับตัวกับสภาพแวดล้อมและเข้าใจในภูมิประเทศที่ตนอาศัยอยู่เป็นอย่างดี จึงได้แบ่งพื้นที่การใช้สอยออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนบ้านที่อยู่อาศัย ส่วนหมู่บ้าน และส่วนที่เป็นรอบนอกหมู่บ้าน บริเวณรอบนอกหมู่บ้านก็แบ่งออกเป็นพื้นที่ทำกินและพื้นที่ป่า

ในอดีตชาวอำเภามีวิธีการทำเกษตรแบบคร้วเรือน แต่ละครอบครัวมีไร่ข้าวและนาข้าวของตัวเอง ข้าวเป็นพืชอาหารหลักของอำเภอ ซึ่งปลูกข้าวประเภทข้าวไร่ ไม่นิยมปลูกข้าวเหนียวมากนัก นอกจากจะเอาไว้ทำขนมเท่านั้น นอกจากนี้ยังปลูกพืชผักสวนครัวไว้สำหรับ กินเองในครอบครัว และเลี้ยงสัตว์หลายชนิดเพื่อไว้ประกอบพิธีกรรม เช่น แพะ หรือเลี้ยงสัตว์อื่นๆ เช่น วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ (เรื่องเดียวกัน: 28-29) นอกเหนือจากการทำอาชีพเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์แล้ว ชาวอำเภอในชุมชนคอยช้างยังปลูกฝิ่นไว้เป็นยารักษาโรค และเหลือจากการใช้เป็นยา ก็เอาไปขาย เพราะข้าวหรือพืชผลการเกษตรที่ชาวเขาปลูกนั้นให้ผลผลิตต่อไร่ต่ำมาก ราคาถูก ชาวเขาจึงจำเป็นต้องมีรายได้จากการปลูกฝิ่น รายได้จากการขายฝิ่นก็นำไปซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคอื่นๆ

อำเภามีวิธีเลือกพื้นที่ในการเพาะปลูกโดยให้ผู้นำและผู้ อาวุโสเป็นคนเลือกก่อน หลังจากนั้นลูกบ้านก็จะสามารถเลือกพื้นที่กันเองได้ ที่ดินในการเพาะปลูกแต่ละคนก็จะสามารถมี ได้หลายแปลง เนื่องจากระบบการเพาะปลูกเป็นระบบการเพาะปลูกแบบหมุนเวียน ซึ่งจะมีช่วงระยะเวลาการพักดิน 3-5 ปี เมื่อถึงกำหนดการเผาเพื่อจะปลูกข้าวแล้ว จะถากถางพื้นที่เพื่อกำจัดวัชพืชและกำหนดวันเผาพร้อมกัน ซึ่งในช่วงนี้อาจมีการล่าสัตว์บ้าง หลังจากมีการเผาไร่แล้วบางพื้นที่อาจจะต้องพรวนดิน ซึ่งการเตรียมพื้นที่สำหรับการเพาะปลูกทุกคนจะต้องเตรียมพื้นที่ให้เสร็จ ก่อนที่หมู่บ้านจะมีพิธีการ

เตรียมเมล็ดพันธุ์พืชข้าว ในฤดูเพาะปลูก เรียกว่า พิธีแช่เอาเผวโล้เออะ เมื่อถึงฤดูฝนเป็นฤดูที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกชาวอำเภอก็เริ่มหยอดเมล็ดข้าวเพื่อการเพาะปลูก

วิธีการเพาะปลูกของอำเภอนอติดเป็นการเพาะปลูกแบบยังชีพเท่านั้น และวิธีการผลิตของอำเภอก็เริ่มเข้าสู่ช่วงการส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่น ผลมาจากนโยบายความมั่นคงของภาครัฐและ หันมาให้ความสนใจกับกลุ่มคนบนพื้นที่สูงมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งถึงช่วงที่อำเภอลงมือทดลองปลูกกับการปลูกพืชทดแทนฝิ่น จนกระทั่งมาถึงการปลูกกาแฟเป็นพืชอุตสาหกรรมของบ้านคอยช้าง วิธีการผลิตของอำเภอก็ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีปัจจัยภายนอกเข้ามาเป็นตัวผลักดันอีกทั้งยังเป็นความถวิลหาของโลกาภิวัตน์ที่ค่อยๆ แทรกซึมมายังบนพื้นที่สูง ซึ่งมาพร้อมกับ “การพัฒนา” ความเชื่อมโยงระหว่างนโยบายของรัฐ โลกาภิวัตน์ และการพัฒนา นำมาสู่ภาพรวมของคนบนพื้นที่สูงที่ “ด้อยการพัฒนา” และต้องได้รับการพัฒนาด้วยเหตุผลที่ คนอำเภอลงมือปลูกฝิ่น ค้ายาเสพติด ทำไร่เลื่อนลอย คุณภาพชีวิตต่ำ วากรรมเหล่านี้แฝงไปด้วยอำนาจและกระบวนการทำให้กลุ่มชาติพันธุ์กลายเป็นคนอื่นในสังคม

ต่อมาการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของกลุ่มชาติพันธุ์อำเภอบ้านคอยช้างเริ่มเห็นพัฒนาการของวิธีการผลิตอย่างเห็นได้ชัด ในระหว่างการเดินทางของผู้วิจัยไปยังพื้นที่คอยช้าง เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2559 เมื่อเริ่มเดินทางเข้าสู่เขตภูเขา ก็จะเห็นพื้นที่เขาสองข้างทางที่เต็มไปด้วยตอซังข้าวโพดเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นเวลาที่เก็บเกี่ยวผลผลิตเป็นที่เรียบร้อยแล้ว บางพื้นที่ก็เผาเพื่อเตรียมการ หว่านเมล็ดต่อไป การแบ่งพื้นที่การเพาะปลูกเห็นการแบ่งเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน เมื่อเดินทางเข้าสู่พื้นที่บ้านคอยช้างจะเห็นการปลูกต้นกาแฟตามข้างทาง บางแปลงมีการปลูกพืชผลแซม เช่น ต้นกล้วย ลิ้นจี่ ลำไย หรือแม้กระทั่งต้นแมคาเดเมีย ต้นบ๊วย แซมไปกับการปลูกพืชไร่

ภาพที่ 4.1 พื้นที่การเพาะปลูกของชาวบ้านระหว่างการเดินทางเข้าหมู่บ้านคอยช้าง

ภาพที่ 4.2 พื้นที่การปลูกกาแฟของชาวบ้านเมื่อเดินทางเข้าหมู่บ้านดอยช้าง

การเดินทางไปยัง ไปยังหมู่บ้านดอยช้างก็จะเห็นแปลงปลูกสตาร์เบอร์รี่ แปลงเพาะต้นกล้ากาแฟ และต้นกาแฟอยู่สองข้างทาง ทั้งนี้เป็นผลจากนโยบายการพัฒนาบนพื้นที่สูงจากอดีตเพื่อให้คนบนพื้นที่สูงมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ลดการปลูกฝิ่น ส่งเสริมการปลูกพืชทดแทน เพื่อแก้ไขปัญหาการค้ายาเสพติด แก้ไขปัญหาการทำไร่เลื่อนลอยเพื่อรักษาพื้นที่ป่าเป็นต้น จนกระทั่งการปลูกพืชทดแทนเริ่มเข้ามาในพื้นที่ดอยช้างตามนโยบายการพัฒนาคนบนพื้นที่สูงของรัฐ โดยปฏิบัติการผ่านโครงการต่างๆ ที่เข้ามาช่วยเหลือไม่ว่าจะเป็นในด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านสาธารณสุข อนามัยและความปลอดภัย เช่น หน่วยงานตำรวจตระเวนชายแดน พ.ศ. 2498 กรมประชาสัมพันธ์ที่ทำงานกับชาวเขา พ.ศ. 2502 โครงการหลวงเริ่มเข้ามาในปี พ.ศ. 2512 โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน พ.ศ. 2524 ทำให้เศรษฐกิจและวิถีการผลิตของอำเภอดอยช้างเริ่มเปลี่ยนแปลงไป

4.1.2 ช่วงการปลูกพืชทดแทนฝิ่น (พ.ศ. 2526-2545)

วิถีการผลิตของคนอำเภอดอยช้างแบบเดิม เป็นผลให้รัฐบาลไทย เห็นว่าเป็นการสร้างปัญหาให้กับประเทศชาติและเป็นภัยต่อความมั่นคง เดิมนั้นรัฐบาลไม่ค่อยให้ความสนใจต่อคนบนพื้นที่สูงเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นที่เป็นสาเหตุมาจากคนบนพื้นที่สูงยังไม่ร้ายแรงนัก ต่อมาเมื่อรัฐบาลสำรวจผลเสียหายจากการที่คนบนพื้นที่สูงทำลายป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอย ทำให้ป่าไม้ของประเทศลดลง ประกอบกับรัฐบาลออกกฎหมายการห้ามเสพและจำหน่ายฝิ่นในปี พ.ศ. 2499 และมีผลบังคับใช้กฎหมายในปี พ.ศ. 2502 ยังไม่สามารถยกเลิกการปลูกฝิ่นได้ทั้งหมดและ มีการระบาดอย่างกว้างขวาง รัฐบาลไทยจึงมุ่งไปให้ความสนใจคนบนพื้นที่สูงเพื่อหาทางให้เลิกการปลูกฝิ่น ประกอบกับปัญหาคอมมิวนิสต์ที่เริ่มเข้ามาตามชายแดนไทยและช่องสุ่มกำลังชักจูงคนในพื้นที่ เพื่อดำเนินการเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล ด้วยเหตุผลดังกล่าวรัฐบาลจึงให้ความสนใจต่อการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมคนบนพื้นที่สูงเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง ผลจากนโยบายของรัฐเห็นได้ชัดเจนคือ การเปลี่ยนวิถีการ

ผลิตและการปลูกพืชทดแทนฝิ่นจากอดีตกลายเป็นพืชเศรษฐกิจและพืชอุตสาหกรรมในปัจจุบัน โดยกระทำผ่านแผนพัฒนาแม่บทและโครงการต่างๆของรัฐที่เข้ามาพัฒนาในพื้นที่สูง

ในช่วง พ.ศ. 2503-2512 รัฐบาลให้ความสนใจกับปัญหาของคนบนพื้นที่สูงดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้น รัฐบาลจึงกำหนดแผนห้าปีขึ้นมาใช้ระหว่าง พ.ศ. 2507-2512 แผนดังกล่าวกำหนดให้กรมประชาสงเคราะห์ ดำรวจตระเวนชายแดน และสภาความมั่นคงแห่งชาติ ร่วมกันดำเนินกิจกรรม เพื่อการปลูกพืชทดแทนฝิ่นการดำเนินการพัฒนาด้านอื่นๆ ถึงกระนั้น รัฐบาลที่ยังไม่สามารถดำเนินงานได้ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ เนื่องจาก งบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ เจ้าหน้าที่รัฐไม่คุ้นเคยกับพื้นที่สูง ต่อมาในช่วง ปี พ.ศ. 2523-2532 การพัฒนาบนพื้นที่สูงเป็นไปในแนวทางที่ดีขึ้น ในปี พ.ศ. 2525 คณะรัฐมนตรีได้ลงมติว่าด้วยการแก้ปัญหาชาวเขาและการปลูกฝิ่น ซึ่งยืนยันว่ากา ารสนับสนุนของรัฐที่ให้ชาวเขาได้มี การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการจัด การปลูกและการเสฟฝิ่น เพื่อให้งานได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงให้มีหน่วยงานที่เข้าไปสนับสนุน และพัฒนาเกี่ยวกับการทำงานกับชาวเขาในประเด็นต่างๆ 4 กระทรวง คือ กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงมหาดไทย (ราชู 2555: 48-49)

สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้จัดทำแผนแม่บทสำหรับ พัฒนาพื้นที่การปลูกฝิ่นแผนแรก เมื่อปี พ .ศ. 2526 ได้เสนอให้มีโครงการพัฒนาชนบทแปดโครงการ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ 37 ของพื้นที่ปลูกฝิ่นของประเทศ มีการจัดตั้งคณะกรรมการชาวเขา ระดับชาติและระดับจังหวัด โดยมีผู้แทนจาก 4 กระทรวงข้างต้น อีก ทั้งยังจัดตั้งศูนย์พัฒนาและ สงเคราะห์ชาวเขาระดับจังหวัดขึ้น ภายใต้โครงการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์ ต่อมารัฐบาล ได้ตั้งศูนย์อำนวยการประสานงานแก้ไขปัญหาวชาวเขาและกำจัดการปลูกพืชเสพติดระดับชาติ (ศอ.ชข.) ในปี พ.ศ. 2530 เพื่อจัดทำแผนแม่บทฉบับที่ 2 รัฐบาลจึงให้ สำนักงานคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) จัดทำแผนแม่บทฉบับดังกล่าว เพื่อการพัฒนาที่สูงและควบคุมยา เสพติด โดยจัดทำแผนแม่บทนี้เพื่อรองรับความช่วยเหลือจาก United Nations International Drug Control Program (UNDCP) ซึ่งก็ได้จัดทำเสร็จในปี พ .ศ. 2531 โดยการพัฒนาพื้นที่สูงจะต้อง ดำเนินการงานหน่วยงา นต่างๆ ของรัฐ และกิจกรรมต่างๆ ของโครงการจะต้องผสมผสานเข้ากับ โครงสร้างการบริหารงานของรัฐ กิจกรรมเหล่านี้จะต้องมาจากการวางแผนของหน่วยงานรัฐทั้งใน ระดับจังหวัด อำเภอและระดับตำบล การดำเนินงานพัฒนาที่ดำเนินต่อมาจนถึง แผนพัฒนาฉบับที่ 6 ที่กำหนดให้ชาวเขาอยู่เป็นที่ เป็นทาง ลดการปลูกฝิ่นและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จนกระทั่งมาถึง แผนพัฒนาฉบับที่ 7 เป็นแผนที่กำหนดแนวทางเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและเพื่อมีส่วนร่วมของ

ประชาชน โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนทำไร่อยู่กับที่ ปรับปรุงมาตรฐานการค รวงชีพ กระจายรายได้ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ส่วนโครงการพัฒนา ต่างๆ ที่ร่วมกับทางรัฐบาลเข้ามาพัฒนาบนพื้นที่สูงในบ้านดอยช้างที่มี ิบทบาทมาก นอกจากหน่วยงานตำรวจตระเวนชายแดน กรมประชาสงเคราะห์ที่ทำงานกับชาวเขา โดยตรงแล้ว ยังมีหน่วยงานที่เข้ามาพัฒนาพื้นที่สูงร่วมกับรัฐบาล ไทย โดยสำนักงานคณะกรรมการ ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดกับรัฐบาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน และหน่วยงานความร่วมมือ ทางวิชาการแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน (GTZ) คือ โครงการพัฒนาที่สูงไทย- เยอรมัน โครงการ หลวง (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น โครงการขยายผลโครงการหลวงวาวี) ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรที่ สูงเชียงราย (ดอยช้าง) ที่มีบทบาทในการส่งเสริมพืชทดแทนฝิ่น โดยแต่ละโครงการจะส่งเสริม พืช ทดแทนฝิ่นแตกต่างกันไป ได้แก่

โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน มีพื้นที่ในการดำเนินงาน 3 พื้นที่ คือ ตำบลวาวี อำเภอสรวย จังหวัดเชียงราย (พ.ศ. 2524-2537) กลุ่มแม่น้ำยาง อำเภอบางมะผ้า จังหวัด แม่ฮ่องสอน (พ.ศ. 2526- 2541) ตำบลห้วย ปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พ.ศ. 2534-2541) โดยมีวัตถุประสงค์ สนับสนุนให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดำเนินงานป้องกันและ แก้ไขปัญหาเสพติดโดยชุมชน สนับสนุนส่งเสริมอาชีพภาคเกษตร สนับสนุนหน่วยงานในการการ ปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการเงินทุนของชุมชนที่มีอยู่เดิมและที่ได้รับจากการสนับสนุนเพิ่มเติม จากแหล่งอื่นๆ การสร้างขีดความสามารถให้กับองค์กรที่ ร่วมดำเนินงานพัฒนา (Partner Organization) โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานภาครัฐและ องค์กรพัฒนาเอกชน ในด้านการวางแผนและ ติดตามประเมินผลรวมทั้งบริหารจัดการและสร้างเครือข่ายในการดำเนินงานร่วมกัน (นเรศ 254: 1-2) โครงการพัฒนาที่สูงไทย- เยอรมัน (TG-HDP) ที่มีบทบาทโดยตรงรับผิดชอบในเขตตำบลวาวีอำเภอ สรวย จังหวัดเชียงราย (พ.ศ. 2524-2537) เนื่องจากตำบลวาวีเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เกือบทุกกลุ่ม มีทั้งการค้าฝิ่น ชา และผลผลิตอื่นๆ และยังเป็นเส้นทางที่ใช้ลักลอบค้าฝิ่นที่จะเชื่อม แหล่งปลูกฝิ่นที่สำคัญในบริเวณใกล้เคียงอย่าง ดอยช้าง ดอยผาหมีและแหล่งปลูกฝิ่นอื่นๆ ในประเทศ พม่า โครงการดังกล่าวเข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกมะเขือเทศ กระหล่ำปลี แต่การปลูกมะเขือเทศใน พื้นที่นี้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าการปลูกกะหล่ำปลีเนื่องจากมีโรคมากและการปลูกพืชทดแทนฝิ่นยัง สร้างรายได้้น้อยมากกว่าการปลูกฝิ่น ชาวบ้านจึง ไปลงป่าเพื่อหาพื้นที่ปลูกฝิ่นแห่งใหม่

นอกจากนี้ยังมีโครงการไทย- ออสเตรเลีย เข้ามาพัฒนาด้วยเรื่องการปลูกพืชทดแทนฝิ่นและ การพัฒนาในภาคเหนือของประเทศไทย ปรากฏครั้งแรกเมื่อปี พ .ศ. 2514 ส่งเสริมเกี่ยวกับการเลี้ยง สัตว์ทุ่งหญ้าบนพื้นที่สูง พ.ศ. 2515 ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ในทุ่งหญ้าที่ถูกทิ้งร้างจากการปลูกฝิ่น พ .ศ.

2520 ส่งเสริมการปลูกพืชอาหาร เช่น ข้าวไร่ ข้าวโพด มันฝรั่ง พ.ศ. 2522 เป็นต้นมา มีการดำเนินงานที่สำคัญคือ แนะนำระบบการปลูกพืชหมุนเวียนโดยไม่ต้องย้ายที่ปลูกแทนการปลูกพืชหมุนเวียนแบบย้ายที่ตามระบบเดิม มีการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจและพืชอาหารโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ในช่วงปี พ.ศ. 2523-2532 การพัฒนาเกษตร ครอบพื้นที่สูงได้รับการตอบสนองจากนักพัฒนาในภาคเหนือของประเทศไทยเป็นแนวทางที่เหมาะสมที่สุดในการแก้ไขปัญหาการทำไร่หมุนเวียน เพราะเชื่อว่าการปลูกในรูปแบบนี้จะให้โอกาสเกษตรกรบนพื้นที่สูงปลูกพืชได้หลากหลายชนิดในแต่ละปี

ส่วนโครงการพัฒนาที่สูงไทย- นอร์เวย์ เป็นโครงการที่มาจากองค์การศาสนา คือ องค์การบรรเทาทุกข์แห่งคริสตจักรนอร์เวย์ (Norwegian Church Aid) ซึ่งทำงานภายใต้องค์การสหประชาชาติ เริ่มเมื่อ ปี พ.ศ. 2527 โดยครอบคลุมพื้นที่สองแห่งที่จังหวัดเชียงใหม่ และแห่งที่สามคือบริเวณพื้นที่จังหวัดลำปางและจังหวัดพะเยา วัตถุประสงค์หลักของโครงการคือการเพิ่มประสิทธิภาพการเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ รองลงมาคือการปลูกพืชทดแทนฝิ่น โดยดำเนินการมาจนถึงปี พ.ศ. 2534 (ราญ 2555: 106)

ถึงแม้ว่าโครงการพัฒนาที่สูงไทย- นอร์เวย์ จะอยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งไม่ได้ครอบคลุมพื้นที่ดอยช้าง แต่ก็มีเชื่อมโยงกับกลุ่มเกษตรกรที่ดอยช้าง เนื่องจากโครงการดังกล่าวส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่นอย่าง กาแฟ อีกทั้งยังมีกลุ่มตลาดรองรับผลผลิตของเกษตรกร ปลูกบนพื้นที่สูง ซึ่งมีความเชื่อมโยงกลับกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ดอยช้าง ในช่วงที่ผลผลิตกาแฟมีความตกต่ำและ เกษตรกรบางรายก็ขายผลผลิตให้กับโครงการพัฒนาที่สูงไทย- นอร์เวย์ ที่รับซื้อผลผลิตจากกลุ่มเกษตรกรบนพื้นที่สูง

ศูนย์วิจัยและพัฒนาเกษตรที่สูงดอยช้าง ตั้งขึ้นมาและมีโครงการร่วมกับโครงการพื้นที่สูงไทย-เยอรมันและงานของโครงการหลวง ส่งเสริมการปลูกผลไม้เมืองหนาว เช่น บัว ฝรั่ง พลับ พลับ กาแฟอาราบิก้า แมคาเดเมีย ลักษณะเดิมเป็นแบบสถานีทดลอง หาพืชที่เหมาะสมกับพื้นที่ ลดพื้นที่การปลูกฝิ่น ลดการทำไร่เลื่อนลอยซึ่งก็มีเกษตรกร กรจากดอยช้างมาทำงานที่ศูนย์วิจัย ให้กล้ากาแฟไปปลูกที่สวนและมีเจ้าหน้าที่เข้าไปดูแลเป็นครั้งคราว เมื่อมีผลผลิตออกมาในปี พ.ศ. 2530 ราคาไม่ดี เพราะในสมัยก่อนยังไม่มีใครรู้จักกาแฟ กาแฟอาราบิก้ายังไม่เป็นที่รู้จักและมีราคาสูง ซึ่งพื้นที่บ้านดอยช้างและหมู่บ้านใกล้เคียงเหมาะสมที่จะปลูกกาแฟอาราบิก้า เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ที่อยู่ในระดับความสูง 1,000 เมตรขึ้นไป นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอื่นๆที่เข้ามาส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่น ทั้งหน่วยงานของรัฐและสถาบันทางการเงินของรัฐ เช่น

1. กรมวิชาการเกษตร เข้ามาช่วยวิจัยพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับพื้นที่
2. กรมส่งเสริมการเกษตรเข้ามาจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
3. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เข้ามาสนับสนุนการทำกิจกรรม/สนับสนุนการลงทุน
4. กระทรวงพาณิชย์ เข้ามาส่งเสริมการตลาดบัตรการทำ GI กาแฟบนพื้นที่สูงในบริเวณ เขียวเขตรอบคอกหมูป่าบ้าน คอยช้าง คอยล้าน บ้านใหม่พัฒนา บ้านแม่มอน ปางขอน
5. เกษตรอำเภอแม่สรวย เป็นต้น (คุณพิสิษฐ์ ไผ่ล้อมวรกุล สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2559)

จากนโยบายภาครัฐผู้โครงการพัฒนาหลายๆ โครงการสะท้อนให้เห็นถึงคนบนพื้นที่สูงต้องตอบสนองนโยบายของรัฐและต้องให้ความร่วมมืออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้จาก “ระบบการผลิตแบบไร้หมุนเวียน” ที่รัฐมองว่าเป็น “การทำไร่เลื่อนลอย” ซึ่งกลุ่มคนบนพื้นที่สูงต้องเผชิญแรงกดดันจากภายนอกอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะแรงกดดันจาก นโยบายของรัฐที่มักจะเน้นบังคับไปตามกฎหมายมากกว่าส่งเสริมศักยภาพของชุมชนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีผลทำให้วิถีการผลิตแบบดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์เปลี่ยนแปลงไป ถูกจำกัดพื้นที่ทำกินด้วยการลดรอบการหมุนเวียนเป็นผลให้เกิดความไม่มั่นคงทางอาหาร พืชที่ส่งเสริมการปลูก กพืชทดแทนฝิ่นเช่น มะเขือเทศ กระหล่ำปลี หรือท้อเมืองหนาวที่เหมาะสมต่อสภาพอากาศบนพื้นที่สูง ตามโครงการต่างๆ ที่เข้ามาส่งเสริมและพัฒนาต่างก็ไม่ได้มีตลาดรองรับให้กับเกษตรกรผู้ปลูกที่พวกเขาจะสามารถดำเนินตามโครงการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน ชาวบ้านต้องดิ้นรนและรายได้ลดลงและคุณภาพชีวิตก็ไม่ได้ดีไปกว่าอดีต เพราะไม่รู้ว่าจะผลิตที่ได้จะเอาไปขายให้ใคร ประกอบกับการจำกัดพื้นที่การทำไร่ชาวบ้านจึงต้องหันไปปลูกพืชพาณิชย์อย่างเข้มข้น ปลูกซ้ำกันในพื้นที่จำกัดส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงทางค่านเศรษฐกิจ กลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มที่ ทุนแรงกดดันไม่ไหวบางกลุ่มต่าง ลงจากพื้นที่โดยเฉพาะวัยหนุ่มสาวที่ต้องมาหางานทำในเขตเมืองมากขึ้น ปัญหาเหล่านี้มาจากการพัฒนาของภาครัฐที่จะต้องพัฒนาให้เป็นสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น เพื่อมุ่งหวังจะให้มีความคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน แต่การช่วยเหลือและการพัฒนาไม่สามารถแก้ไขปัญหของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ได้อย่างยั่งยืนและครอบคลุม กลับผลักดันให้ต้องเผชิญปัญหาอย่างโดดเดี่ยวและถูกผลักให้เป็นคนชายขอบของสังคม

4.1.3 ช่วงการปลูกกาแฟเป็นพืชเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน)

ในช่วงนี้เป็นช่วงที่ชุมชนคอยช้างต้องเผชิญกับปัญหาราคากาแฟตกต่ำในชุมชนคอยช้างยังมีครอบครัวที่ปลูกกาแฟและก็ปลูกพืชอื่นๆ ด้วย แต่ต้นกาแฟก็เริ่มออกผลผลิตแล้วตั้งแต่ได้รับต้นกล้ากาแฟในปี พ.ศ. 2526 จากโครงการพระราชดำริของในหลวงซึ่งทรงพระราชทานพันธุ์พืชที่ทรงคิดว่า

จะเป็นพืชเศรษฐกิจมาทดแทนการปลูกฝิ่นพร้อมทั้งลดการแผ้วถางป่า ได้นำกล้ากาแฟ มาให้ชาวบ้านปลูกกว่า 20 ครัวเรือน ซึ่งชาวบ้านก็นำไปปลูกพร้อมกับพืชทดแทนฝิ่นอื่นๆ เช่น ถั่วแดง กะหล่ำปลี มะเขือเทศ ข้าวโพด บัวย ห่อแมคาเคเมียด้วย เพราะว่าการปลูกกาแฟต้องรอให้ต้นโต 3-4 ปี จึงจะสามารถเก็บผลผลิตได้ อีกทั้งหลังเก็บเกี่ยวเกษตรกรผู้ปลูกยังต้องมานั่งคัดผลผลิตให้ได้ตามคุณภาพที่ตลาดต้องการ ในการดูแลต้นกาแฟก็ต้องเอาใจใส่ในเรื่องของโรคและแมลงที่คอยมารบกวน ซึ่งเป็นสิ่งใหม่สำหรับชาวบ้านที่นี่ ทำให้ขาดความเข้าใจและขาดความรู้ในการดูแลต้นกาแฟ

สมัยนั้นเราได้ต้นกาแฟมาปลูกและแจกจ่ายให้กับชาวบ้านประมาณ 40 ครอบครัวยุคก่อนผมก็เป็นหนึ่งในนั้นที่รับกล้ากาแฟมาปลูก แต่ผลผลิตที่ได้ก็มีราคาตกต่ำ ถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อเมล็ดกาแฟที่ข้างถนน เพราะว่าเราจะเอาลงไปขายก็ลำบาก เพราะบางคนก็ยังไม่มีการประกัน (คุณปณชัย พิสิญ์เลิศ สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2559)

ประกอบกับโครงการที่เข้ามาช่วยเหลือต่างๆ ก็ปิดโครงการลงเพราะว่าระยะเวลาในการดำเนินโครงการสั้นและด้วยข้อจำกัดของงบประมาณด้วย อย่างโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมันที่เข้ามาส่งเสริมที่ตำบลวาวี ก็ได้ปิดโครงการลง เมื่อ พ.ศ. 2524 ส่วนโครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เวย์ เป็นโครงการเดียวที่เข้ามาส่งเสริมและมีตลาดรองรับ รับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดใกล้เคียง รัฐบาลเองก็ไม่ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือในด้านการตลาดเท่าที่ควร ชาวบ้านในขณะนั้นก็ต้องเผชิญกับปัญหาอย่างโดดเดี่ยว ประกอบกับช่วงนี้มีนักวิชาการกาแฟที่ทำงานร่วมกับโครงการพัฒนาก็คิดหาทางช่วยเหลือปัญหาราคากาแฟตกต่ำ จาก 40 ครอบครัวยุคก่อนที่ปลูกกาแฟ ก็เหลืออยู่ประมาณ 10 ครอบครัวยุคที่ยังคงปลูกอยู่เท่านั้น

ในปีพ.ศ.2538 เป็นช่วงที่กาแฟราคาตกพอดี กาแฟไม่มีตัวตน ซื้อกาแฟมาแล้วเอาไปไหนต่อ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เวย์ เอากาแฟแล้วไปไหนต่อ ซึ่งก็ขายกาแฟให้กับโรงคั่วกาแฟ ตั้งแก้งวุ่น เอามาทำกาแฟโบราณ เป็นกาแฟผสม โรงคั่วกาแฟเป็นของคนจีน เขาก็คั่วกาแฟขาย โครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เวย์ เป็นคนที่บอกกับเกษตรกรที่เอากาแฟมาขายให้กับเราต้องเป็นกาแฟที่คัดเกรด ซึ่งไม่ได้รับซื้อคืนในราคาที่เกษตรกรพอใจหรือ เกษตรกรก็งงและไม่เข้าใจ และโครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เวย์ ก็หมดการสนับสนุนในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน ประมาณ พ.ศ. 2535 จากนั้นเกษตรกรก็เลยจะขายกาแฟให้ใคร ไปต่อไม่ได้

ในส่วนของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เองมีเครือข่าย ก็ถามตัวเองว่าแล้วเอากาแฟทำอะไร ตอนนั้นก็เลยจะทำอะไร ก็เลยเอาไปให้โรงคั่วที่กรุงเทพ เสร็จแล้วก็เอามาแจกกัน ไม่ได้มีความตั้งใจอะไรนักหนา คือ ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยังไม่มี หลังจากนั้นมาเรา

เปลี่ยนเจ้าหัวไปอีก เขาค้าวมาให้ใส่อะไรมาให้ ไม่รู้ ซึ่งเราก็ก็นึกประมาณ พ .ศ.2540 มีนักวิชาการบอกว่าหล่อเหล็กเองแล้วค้ำกาแฟเองดีกว่า ให้เจ้าหน้าที่ค้ำกัน เราได้กาแฟเมล็ดดี น้ำตาลมา เราเอามาชงกินในหน่วยงานก็แค่นั้นเอง พอระยะหลังเราก็ก็นึกเริ่มเห็นตลาด เริ่มเอามาขาย แรกๆเราขาย กาแฟแก้วกิโลกกรัมละ 250 บาท เราขายแบบไม่ได้ตั้งใจ ก็ขายไปเรื่อยๆ แล้วก็เรียนรู้เพิ่มขึ้นเรื่องคุณภาพของกาแฟ พ .ศ.2535-2536 มีตลาดกาแฟลุ่มจุม ซึ่งในพื้นที่คอยช้างก็เป็น ส่วนในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ปีนั้นก็มาขอเงินทุนจากกระทรวงพาณิชย์ ได้มา 5 ล้าน เอาเงินมารับซื้อกาแฟจากเกษตรกร ซึ่งคุณเองในตอนนั้นก็ประสบปัญหาเหมือนกัน เขาก็บอกว่าจะตัดต้นกาแฟทิ้ง เพราะถึงมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ตั้งงบประมาณมา 5 ล้าน ซึ่งเป็นเงินแค่นิดเดียว แล้วกาแฟในแต่ละคอยมาเมล็ดกาแฟก็ไม่เหมือนกันเลยซักเมล็ดเดียว (อาจารย์พัชณี สุวรรณวิศลกิจ สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2560)

ชาวบ้านปลูกมาได้ประมาณ 20 กว่าปี แต่ขายกาแฟได้ราคาต่ำเนื่องจากถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ไม่มีตลาดรองรับผลผลิตประกอบกับผู้ คนยังไม่รู้จักการบริโภคกาแฟกันอย่างแพร่หลาย จนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2544 ขณะนั้นคุณปณชัย พิสัยเลิศ เป็นผู้ใหญ่บ้านคอยช้าง ลงจากคอยช้างเพื่อจะไปปรึกษาคุณวิชา พรหมยงค์ ในตัวเมืองเชียงราย เรื่องปัญหาราคากาแฟในพื้นที่บ้านคอยช้างซึ่งมีพื้นที่ที่เกษตรกรปลูกประมาณ 500-600 ไร่ แต่ไม่สามารถขายได้ ทั้งนี้คุณ ปณชัย ยังมีข้อมูลราคากาแฟจากประเทศจีนที่ขายอยู่ที่ราคา 60-70 บาท/กิโลกรัม ในขณะที่ประเทศไทยขายในราคาที่ 17-20 บาทเท่านั้น คุณปณชัย และคุณวิชา จึงเริ่มหาข้อมูลด้านกาแฟโดยใช้เวลา 7 เดือน ในการศึกษาและพบนักวิชาการที่เชี่ยวชาญและรักในกาแฟด้วย จนกระทั่งก่อตั้งบริษัทกาแฟคอยช้างคอฟฟี่ ออร์แกนิก จำกัด ในปี พ.ศ. 2546 การก่อตั้งบริษัทกาแฟคอยช้างขึ้นในพื้นที่บ้านคอยช้าง เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญ เพราะเปลี่ยนจากการปลูกพืชทดแทนฝิ่นมาเป็นการปลูกกาแฟที่เป็นพืชเศรษฐกิจ จากที่ชาวบ้านเคยปลูกกาแฟประมาณ 500-600 ไร่ มาเป็นปลูกกาแฟในพื้นที่กว่า 20,000 ไร่ ในเวลา 6 ปี

การก่อตั้งบริษัทกาแฟคอยช้างถือเป็นความสำเร็จของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่มีความขยันและมุ่งมั่น หากแต่คนกลุ่มนั้นเป็นกลุ่มคนพื้นราบหรือกลุ่มคนชนชั้นกลางก็ไม่ได้เป็นเรื่องแปลกอะไร แต่ความสำเร็จนี้เป็นความสำเร็จที่เพิ่งจะเริ่มต้นของกลุ่มชาติพันธุ์อำเภอบนคอยช้างที่ล้มลุกคลุกคลานมาหลายยุคหลายสมัย ช่วงที่มีการตั้งบริษัทขึ้นจะเห็นความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่คอยช้างอย่างเห็นได้ชัด เปลี่ยนจากวิถีการผลิตแบบจารีตประเพณีมาเป็นการปลูกพืชเศรษฐกิจ จากการปลูกฝิ่น การปลูกพืชทดแทนฝิ่น กระทั่งถึงการปลูก พืชเศรษฐกิจอย่างกาแฟ ในอดีตอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ได้ถูกลดทอนจากกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นในกระแสโลกาภิวัตน์! นยุคของโลกสมัยใหม่ที่กดทับลดด้วยวาทกรรมของ “การไม่พัฒนา” มีผลทำให้รัฐบาลต้องกำหนดนโยบายด้าน การพัฒนาชุมชนบน

พื้นที่สูง รวมถึงการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ให้กับพื้นที่อุทยาน และดอกย้าโดยคน ภายนอก จากนักพัฒนา ผู้เชี่ยวชาญและสื่อต่างๆ กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นของกลุ่ม ชาติพันธุ์อำเภอที่ทะเลสาบของความเป็นคนชายขอบ ปลุกฝัน คำ ยาเสพติด ซึ่งการรื้อสร้างอัต ลักษณ์ใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์อำเภอมีกระบวนการและปฏิบัติการอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวในบทที่ 5

4.2 พืชทดแทนฝิ่น

ในการพัฒนาเกษตรบนพื้นที่สูง หน่วยงานต่างๆ ได้นำพืชหลายชนิดมาปลูกเพื่อทดแทนพืช เสพติดเพื่อหาช่องทางในการพัฒนาพืช แต่ละชนิดให้เหมาะสมกับสภาพชุมชนและพื้นที่ ดินบนพื้นที่สูง ส่วนใหญ่จะมีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับกับดินพื้นราบทั่วไปโดยเฉพาะ อินทรีวัดตุที่มีอยู่สูง การใช้ที่ดินเพื่อปลูกพืชผักซึ่งเป็นพืชอายุสั้นได้หลายครั้งในหนึ่งปี ปัจจุบันการ ปลูกผักบนพื้นที่สูงมีความสำคัญเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากบนที่สูงได้เปรียบในด้านสภาพภูมิอากาศ ทำ ให้บนที่สูงสามารถปลูกผักได้เกือบตลอดทั้งปี และสามารถปลูกผักส่งขายในนอกฤดูได้ดี ทำให้ พืชผักที่ปลูกบนพื้นที่สูงสามารถทดแทนการปลูกฝิ่นได้ ในช่วงที่รัฐบาลและหน่วยงานเข้ามาส่งเสริม พืชทดแทนฝิ่น เป็นช่วงที่หมู่บ้านดอยช้างและหมู่บ้าน อื่นๆ ในพื้นที่สูงในภาคเหนือของประเทศไทย ต่างก็ได้รับผลกระทบเนื่องจากยังไม่สามารถปรับเข้ากับระบบเกษตรแบบใหม่ที่ หันมาปลูกพืช เชิงเดี่ยว ผลพวงที่ตามมาคือไม่มีตลาดรองรับ ชาวบ้านยังไม่มีความรู้เรื่องการป้องกันโรค และแมลง การใช้สารเคมีเกินขนาด เป็นต้น รายได้และค่าครองชีพจึงแปรผันตามราคาพืชผลผลิตทางการตลาด ประกอบกับระบบการขนส่งที่ยากลำบาก ทำให้ไม่สามารถขนส่งผลผลิตไปส่งขายตามตลาดในเมือง จึง ทำให้พ่อค้าคนกลางเดินทางมารับผลผลิตด้วยตนเองและถูกกดราคาทำให้ราคาผลผลิตต่ำกว่าตลาด ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานของรัฐที่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างครอบคลุม และไม่สามารถหาตลาดมารับผลผลิตของชาวบ้าน เศรษฐกิจของชุมชนในช่วงของการปลูกพืช ทดแทนฝิ่นยังไม่สามารถทำให้ชาวบ้านมีความยั่งยืนเรื่องรายได้และคุณภาพชีวิต ซึ่งกว่าพื้นที่ดอยช้าง จะประสบความสำเร็จในการปลูกกาแฟในปัจจุบัน ในอดีตชาวบ้านยังต้องลองผิดลองถูกกับการปลูก พืชทดแทนฝิ่น สำหรับพื้นที่ ตำบลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ประมาณปี พ.ศ. 2527-2528 ได้เกิดการทำลายฝิ่นของทหารพราน ในสังกัดกองทัพบกที่ 3 ประมาณ 1,500-2,000 ไร่ หลังจากนั้น 1 ปี เกิดผลกระทบเนื่องจากต้องการพืชทดแทนฝิ่น เกษตรกรในพื้นที่จึงหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงเกิดโครงการพืชทดแทนฝิ่นอยู่ 3 ชนิด คือ ถั่วแดง กะหล่ำปลี และมะเขือเทศ แนวทางการส่งเสริม ในช่วงแรกคือการฝึกอบรม ต่อมาทำให้เกิดการปฏิบัติ จากนั้นเจ้าหน้าที่ติดตามอย่างใกล้ชิด

ถั่วแดง

ถั่วแดงเป็นพืชที่รัฐส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกเพื่อทดแทนฝิ่น โดยการแนะนำของผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรกรรมชื่อ ริชาร์ด แมนน์ (Richard Mann) (ราญ 2555: 61) ซึ่งเป็นที่ปรึกษาอาวุโสโครงการปลูกพืชทดแทนและการตลาดที่สูงไทย- สหประชาชาติ (HAMP) เห็นว่าถั่วแดงเป็นพืชที่ปรับตัวง่ายและเหมาะสมที่นำมาปลูกบนพื้นที่สูง หลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตก็ไม่ต้องดูแลเป็นพิเศษ เพื่อให้ถั่วแดงเป็นที่รู้จักกันทั่วไปมากขึ้น จึงมีการประชาสัมพันธ์และนำเสนอถั่วแดงทางโทรทัศน์เพื่อเป็นการสร้างตลาดให้ผู้คนสนใจและสามารถซื้อขายได้ง่ายขึ้น และแจกจ่ายเมล็ดพันธุ์ถั่วแดงไปหลายพื้นที่ที่تمرการส่งเสริมพืชทดแทนฝิ่น ในช่วง พ.ศ. 2516 ถั่วแดงมีมีราคากิโลกรัมละ 3 บาท และสามารถขายให้กับผู้ซื้อนอกโครงการประมาณสิบล้าน และทำให้ชาวบ้านมีรายได้เฉลี่ยประมาณรายละ 30,000 บาท และมีบางพื้นที่ที่ล้มเหลวในการปลูกเช่นหมู่บ้านขุนวาง ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ของผู้วิจัยซึ่งได้สัมภาษณ์ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านคอยช้าง กล่าวว่า

ถั่วแดงเข้ามาปลูกในพื้นที่จาก ศูนย์วิจัยและพัฒนาเกษตรที่สูงคอยช้าง ราคากในการขายช่วงนั้นจำไม่ค่อยได้ แต่ก็ไม่สามารถขายได้ราคาดีเท่าไรนัก การขนส่งก็ลำบากเพราะเมื่อก่อนถนนที่จะเข้ามาในคอยช้างยังไม่ได้ลาดยางเหมือนอย่างที่เราเห็น ต่อมาชาวบ้านก็ปลูกถั่วแดงกันน้อย ลงเหลือแต่ปลูกกินกันในบ้านเท่านั้น และก็ลองหันไปปลูกอย่างอื่นมาที่หน่วยงานเอามาเมล็ดพันธุ์มาลองให้ปลูก เราก็ปลูกไปตามนั้น รายได้จากการปลูกถั่วแดงก็ไม่มากนัก เนื่องจากชาวบ้านก็พืชหลายอย่าง เช่น ข้าวไร่ ข้าวโพดก็เป็นพืชที่เราปลูกไว้กินบ้างขายบ้างอยู่แล้ว นอกจากรายได้ยังมีมะเขือเทศ กะหล่ำปลี ครอบครว้ หนุมิแรงงานเยอะก็จะปลูกเยอะหน่อย (คุณธีระพงษ์ สัมภาษณ์, 31 พฤษภาคม 2560)

กะหล่ำปลี

การปลูกกะหล่ำปลีในพื้นที่สูง มาจากการส่งเสริมของโครงการพัฒนาที่สูงแต่อย่างใด แต่ชาวม้งในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นผู้เริ่มปลูกก่อน โดยสามารถขายกะหล่ำปลีหัวละ 1 บาท ซึ่งพื้นที่ 1 ไร่ ในปี พ.ศ. 2513-2522 สามารถปลูกกะหล่ำปลีได้มากถึง 60,000 หัว ทำให้ผู้ปลูกมีรายได้ดีกว่าการปลูกฝิ่นในพื้นที่ที่เท่ากัน แต่การปลูกกะหล่ำปลีให้ได้ผลผลิตที่เยอะต้องใช้ยาฆ่าแมลงและสารเคมีจำนวนมาก โดยโครงการพัฒนาที่สูงอื่นๆ จะส่งเสริมให้ปลูกพืชทดแทนฝิ่นชนิดอื่นมากกว่า จากการสำรวจพื้นที่ปลูกกะหล่ำปลีของมหาวิทยาลัยพายัพพบว่า ราคากะหล่ำปลี ในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยช่วงปี พ.ศ. 2525-2528 มีราคาหัวละ 4.50 บาท (ราญ 2555: 66) ซึ่งผู้ปลูกกะหล่ำปลีประสบความสำเร็จบางรายอาจมีรายได้มากกว่า 1 ล้านบาทต่อปี ส่วนการปลูกกะหล่ำปลีในพื้นที่บ้านคอย

ข้าง จากการสัมภาษณ์ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคอยข้างนั้น พบว่าการปลูกกะหล่ำปลีในพื้นที่คอยข้างมี
ค่อนข้างน้อย ส่วนมากปลูกในช่วงตุลาคม-มีนาคม ชาวบ้านที่นี่ไม่นิยมปลูก

มะเขือเทศ

ในการปลูกช่วงแรกเป็นกลุ่มเล็กๆ 20-30 ราย ปลูกมะเขือเทศ 20-30 ไร่ ในปี พ.ศ. 2527-2528
ในระยะ 4 ปี มีพื้นที่การปลูกเพิ่มขึ้นเป็น 1,000 ไร่ และเพิ่มเป็น 1,500-2,00 ไร่ มีผลผลิตเฉลี่ย 4-5 ตัน/
ไร่ (กองพัฒนาเกษตรที่สูง 2536: 49) ซึ่งพื้นที่ตำบลลาวีเป็นแหล่งใหญ่ในการปลูกมะเขือเทศ ช่วงปลูก
มะเขือเทศในพื้นที่ตำบลลาวีแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ในฤดูกลดและนอกฤดูกลด การปลูกมะเขือเทศใน
ฤดูกลด คือ ช่วง กันยายน-มีนาคม (เก็บเกี่ยวช่วงมกราคม- มีนาคม) ช่วงนอกฤดูกลด เพาะต้นกล้าช่วง
มีนาคม เก็บเกี่ยวเดือนกรกฎาคม- กันยายน ซึ่งเป็นช่วงฤดูฝน ทำให้การขนส่งลำบาก ในการลงทุน 1
ไร่ ประมาณ 5,000 บาท ในเรื่องของราคาขายมะเขือเทศในช่วงฤดูกลดมีการขนส่งง่าย ขายกิโลกรัม
ละ 50 สตางค์ บางช่วงมะเขือเทศมีน้อยหรือในฤดูฝนจะมีราคากิโลกรัมละ 15 บาท แต่ช่วงที่มีราคา
สูงนี้ มีปัญหาเรื่องการขนส่งค่าขนส่งประมาณ 50% ของราคาขายมะเขือเทศต่อกิโลกรัม เพราะในช่วง
ขนส่งจากแม่สรวย มาถึงคอยข้าง เป็นถนนล้าลอ งไม่เป็นถนน ถาวร ฉะนั้นถ้าการขนส่งเป็น
รถโฟล์ควิล ต้องเช่าค่าขนส่งจำนวนมาก ปัญหาของการปลูกมะเขือเทศอีกประการหนึ่งคือ เรื่องการ
หมุนเวียนพื้นที่ปลูก โดยเฉพาะเรื่องโรคแมลงที่มีมากในการปลูกมะเขือเทศ ทำให้มีการหมุนเวียน
พื้นที่ปลูก 3-4 ครั้ง จึงกลับมาใช้พื้นที่เดิมอีกครั้ง ข้อดีของการปลูกมะเขือเทศ คือ ชาวบ้านมีรายได้
เนื่องจากเมื่อเลิกการปลูกฝิ่นแล้ว มีรายได้จากการขายมะเขือเทศ พื้นที่การปลูกฝิ่นลดลง เกิดการ
เปลี่ยนแปลงในเรื่องการทำเกษตร เดิมจะปลูกพืชแบบแนวตั้งลงมา ปัจจุบันปลูกพืชแนวราบ เพื่อลด
การชะล้างและการพังทลายของหน้าดิน ส่วนข้อเสีย ยังมีปัญหาเรื่องการให้พื้นที่หมุนเวียนในการ
ปลูกกะยังไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับระบบการผลิตแบบใหม่

กาแฟอาราบิก้า

การปลูกกาแฟอาราบิก้าสามารถปลูก ได้ดีในพื้นที่ที่อยู่ในความสูง 800-1,800 เมตร ปลูกใน
พื้นที่ที่มีความชื้น อากาศหนาวเย็น โดยพื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกกาแฟอาราบิก้าคือในภาคเหนือ
ของประเทศไทย ซึ่งในปี พ.ศ. 2512 โครงการหลวงพัฒนาภาคเหนือร่วมมือกับกรมวิชาการเกษตร ได้
ทดลองนำกาแฟอาราบิก้า บลูเมทอน จากประเทศปาปัวนิวกินีขึ้นไปให้ชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัด
เชียงใหม่ไปปลูกเพื่อทดแทนการปลูกฝิ่น และได้กระจายไปในจังหวัดภาคเหนือและดอยอื่นๆ
นอกจากนี้ยังมีการทดลองปลูกกาแฟอาราบิก้าหลายสายพันธุ์ เช่น ทิปปิก้า เบอร์เบอร์นและแคททูร่า
ซึ่งในระยะแรกของการส่งเสริมพืชกาแฟและชาวบ้านในพื้นที่สูงต่างๆ ก็เริ่ม ปลูกกาแฟอาราบิก้า
พบว่า ปี พ.ศ. 2526-2527 ตลาดกาแฟอาราบิก้าที่ปลูกมากที่สุดภาคเหนือคือ จังหวัดเชียงใหม่ร้อยละ

ละ 48 รองลงมาคือ แม่ฮ่องสอน เพชรบูรณ์ ลำปาง ตาก เชียงรายเป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 12 11 10 6 และ 5 ตามลำดับ (สำนักงานเศรษฐกิจและการเกษตร 2532: 6) ส่วนตลาดการค้าขายกาแฟอาราบิก้า ภาครัฐและภาคเอกชนได้วางแผนเกี่ยวกับการขายผลผลิตของกาแฟอาราบิก้า คือ เกษตรกรจะสามารถนำผลผลิตกาแฟอาราบิก้ามาขาย ณ จุดรับซื้อของทางราชการ ได้แก่ โครงการพัฒนาที่สูงไทย- นอร์เวย์ ศูนย์ส่งเสริมชาวเขา โครงการพัฒนาที่สูงไทย- เยอรมัน โครงการหลวง และโครงการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับร้อยละ 20 ของผลผลิตกาแฟอาราบิก้าทั้งหมด และร้อยละ 80 ของผลผลิตรวบรวมขายให้กับพ่อค้าท้องถิ่นและพ่อค้าท้องถิ่น ซึ่งมีราคาของ

การขายผลสดกาแฟอยู่ที่กิโลกรัมละ 9-12 บาท โดยขั้นตอนการขายของเกษตรกรบนพื้นที่สูงขายให้กับโครงการต่างๆ ที่รับซื้อ คือ เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟอาราบิก้าเมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วสามารถขายได้ในรูปแบบของผลสด (ผลเชอรี่) หรือขายในรูปแบบของกาแฟสาร ซึ่งจะมีราคาสูงกว่าการขายผลสด (ซึ่งการขายแบบกาแฟสารเกษตรกรแต่ละคนจะมีวิธีการทำไม่เหมือนกันทำให้คุณภาพของกาแฟลดลง และการทำให้ ได้เมล็ดกาแฟที่ไม่มีคุณภาพ ส่งผลถึงปัญหาในระยะต่อมา จะขายให้กับโครงการต่างๆ ที่รับซื้อร้อยละ 20 ขายให้กับพ่อค้าท้องถิ่นและพ่อค้าท้องถิ่นในรูปแบบผลสดและกาแฟสารร้อยละ 40 หน่วยงานราชการรับซื้อในรูปแบบกาแฟสารร้อยละ 50 เพื่อขายให้กับโรงงานกาแฟ จากนั้นโรงงานกาแฟ จะแปรรูปและส่งให้กับบริษัทส่งออกกาแฟ ในช่วงระยะเวลาที่รัฐส่งเสริมพืชทดแทนฝิ่นและนโยบายการพัฒนา กาแฟอาราบิก้าในปี พ.ศ. 2532 พบว่ากระบวนการดังกล่าวยังเป็นระบบที่รัฐต้องรองรับตลาดผลผลิตกาแฟให้กับเกษตรกรทุกรายแต่ก็ไม่ได้รับซื้อเต็มจำนวน เกษตรกรยังต้องทยอยขายให้กับผู้รับซื้อกาแฟหลายๆ ที่ แต่ละที่ก็มีมาตรฐานในการรับซื้อต่างกัน เมื่อโครงการพัฒนาที่สูงสิ้นสุดโครงการ เกษตรกรเองก็ต้องเป็นผู้รับภาระตลาดกาแฟเองทั้งหมด สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ อาจารย์พัชนี สุวรรณวิสถกิจ จากศูนย์วิจัยและฝึกอบรมเกษตรกรที่สูง คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งทำงานร่วมกับโครงการพัฒนาที่สูงไทย- นอร์เวย์ กล่าวถึงช่วงการส่งเสริมการปลูกกาแฟอาราบิก้าและปัญหาราคากาแฟว่า

ในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศเริ่มปลูกกาแฟอาราบิก้าตั้งแต่ พ .ศ. 2512 และปลูกมาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2530 ก็ประสบกับปัญหาราคากาแฟต่ำ เนื่องจากพันธุ์กาแฟอาราบิก้าที่เอามาปลูกในประเทศไทยเป็นสายพันธุ์ที่เก่าและไม่สามารถต้านทานโรคสนิมได้ ในปี พ.ศ.2532 มีนักวิชาการเอากาแฟอาราบิก้า สายพันธุ์คาร์ติมอร์ เข้ามาว่าด้านทานราสนิม หน่วยงานที่เขาเข้ามาก็คือที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมีสายพันธุ์อื่นอีกมาก เช่น LC1669 LC1662 เป็นต้น ซึ่งในขณะนั้นมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้ร่วมกับโครงการพัฒนาที่สูงไทย- นอร์เวย์ แต่ถึงที่สุดโครงการไปในปี พ.ศ. 2535 ไป ต่อมาในปี พ.ศ. 2538 ราคากาแฟยังตกต่ำเพราะไม่มีตลาดมา

รองรับและคนทั่วไปยังไม่รู้จักกาแฟและไม่บริโภคกาแฟ ในขณะนั้นสถานการณ์ที่คอยช้างก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน ชาวบ้านคอยช้างบางรายก็ตัดต้นกาแฟทิ้งแล้วหันไปปลูกพืชทดแทนฝิ่นชนิดอื่นแทน แต่กาแฟเป็นไม้ยืนต้นเมื่อตัดแล้วก็ไม่ตายกิ่งอกขึ้นมาใหม่อีก (อาจารย์พัชนี สุวรรณวิศลกิจ สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2560)

จากการสัมภาษณ์อาจารย์พัชนี จะเห็นได้ว่าการส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกกาแฟในระยะเริ่มต้นชาวบ้านยังไม่มีความรู้เรื่องการปลูกกาแฟมากนัก ประกอบกับนักวิชาการที่เข้ามาศึกษาวิจัยในพื้นที่สูงยังไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่มีตลาดรับผลผลิตกาแฟในประเทศไทย ประกอบกับคนทั่วไปไม่นิยมบริโภคกาแฟอาราบิก้า เนื่องจากคุ้นเคยกับกาแฟสำเร็จรูปที่ผลิตมาจากกาแฟโนบัสต้า กาแฟอาราบิก้าเข้ามาในพื้นที่คอยช้างครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2526 ได้รับการแจกกล้ากาแฟอาราบิก้าจากโครงการหลวง 40 ครอบครัว แต่ในระยะหลังเหลือครอบครัวที่ปลูกกาแฟเพียง 10 ครอบครัวเท่านั้น เนื่องจากประสบปัญหาราคากาแฟตกต่ำและการถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางที่เข้ามารับซื้อกาแฟถึงในพื้นที่ เนื่องจากชาวบ้านในพื้นที่คอยช้างเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ลีซูและจีนยูนนานส่วนมากยังไม่มีบัตรประชาชน หากออกจากรนอกพื้นที่แล้วอาจเสี่ยงถูกตำรวจจับและการเดินทางจากคอยช้างลงไปในเมืองยากลำบากเพราะถนนหนทางยังทุรกันดาร หากชาวบ้านครอบครัวไหนมีรถก็สามารถนำผลผลิตกาแฟไปขายได้สะดวก หากครอบครัวไหนไม่มีรถก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างเพื่อนำผลผลิตไปขายในเมือง ปัญหาการปลูกกาแฟในพื้นที่คอยช้างยังไม่สามารถแก้ไขได้จนกระทั่งคุณพนชัย พิสัยเลิศ ซึ่งในช่วงนั้นเป็นผู้ใหญ่บ้านคอยช้างได้ลงไปปรึกษาปัญหาราคากับนักธุรกิจชาวกรุงเทพฯ ในตัวเมืองเชียงราย คือ คุณวิชา พรหมยงค์ เพื่อร่วมกันสำรวจตลาดราคากาแฟ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2546 จึงได้ก่อตั้งบริษัทกาแฟคอยช้าง คอฟฟี่ ออริโนล จำกัด สถานการณ์การปลูกกาแฟอาราบิก้าที่บ้านคอยช้างจึงเริ่มปลูกแบบเชิงพาณิชย์มากยิ่งขึ้นนับแต่นั้นมา

พืชทดแทนฝิ่นชนิดอื่นๆ

นอกจากพืชที่ปลูกทดแทนฝิ่นอย่างถั่วแดง กะหล่ำปลี และกาแฟที่ได้รับการสนับสนุนกันอย่างแพร่หลายในพื้นที่บ้านคอยช้างแล้ว บ้านคอยช้างยังได้รับการสนับสนุนการปลูกพืชทดแทนฝิ่นหน่วยงานรัฐและโครงการหลวงเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากพืชเหล่านี้เป็นพืชที่ปลูกได้ดีกับอากาศหนาวและเป็นพืชยืนต้น สามารถปลูกแซมในไร่กาแฟ เพราะกาแฟต้องปลูกร่วมกับพืชที่ให้ร่มเงาถึงจะสามารถเจริญเติบโตได้ดี เช่น บัวบก ท้อ แมคาเดเมีย ลิ้นจี่ สาลี่ พลับ พลัม เป็นต้น นอกจากนี้ชาวบ้านยังปลูก ข้าวไร่ ข้าวโพด ถั่วต่างๆ ชาอัสสัม ชาอู่หลง ชาชิงชิง ชาโยเด่ เป็นต้น โดยเฉพาะไม้ยืนต้นอย่าง แมคาเดเมีย เกิดการก่อตั้ง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปมะคาเดเมียคอยช้าง บ้านคอยช้าง ตำบลลาวี อำเภอมะสรวาย จังหวัดเชียงราย เนื่องจากพื้นที่บ้านคอยช้าง เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูก

แมคาเดเมีย เพราะมีความสูงจากระดับน้ำทะเลไม่น้อยกว่า 700 เมตร มีแหล่งน้ำที่สามารถให้น้ำได้ตลอดทั้งปี เนื่องจากดินเป็นดินโป่งสามารถระบายน้ำได้ดี สภาพอากาศที่เหมาะสม ในการปลูกมะคาเดเมีย ชาวบ้านคอยช้างจึงปลูกต้นแมคาเดเมียไว้ เพื่อเป็นเป็นร่มเงาให้ต้นกาแฟ ต่อมาระยะหลังจากที่จำนวนต้นมะคาเดเมียมากขึ้น ผลผลิตของมะคอกเดเมียก็เพิ่มตามมา ดังนั้นทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปมะคาเดเมียดอยช้าง จึงนำผลมะคาเดเมียมาแปรรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์ ที่ทำรายได้ให้กับชุมชนบ้านคอยช้าง นอกจากนี้ยังช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นเพราะ แมคาเดเมียเป็น ไม้ยืนต้นและมีลำต้นขนาดใหญ่ พร้อมสร้างรายได้เสริมจากการปลูกต้นกาแฟ ภายใต้ชื่อ ผลิตภัณฑ์ว่า “มะคาเดเมีย ลิขอ ” ซึ่งนอกจากพืชกาแฟกลุ่มวิสาหกิจดังกล่าวยังสามารถสร้างงาน สร้างรายได้และสร้างอาชีพให้กับชุมชน

การส่งเสริมพืชทดแทนฝิ่นชนิดต่างๆ ทั้งจากหน่วยงานรัฐและเอกชน ที่นำมาให้ชาวบ้านปลูกเพื่อลดการปลูกฝิ่นและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น โดยกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงได้ลองทดลองปลูกปลูกพืชทดแทนฝิ่น ในระยะเวลากว่า 30 ปี ชาวบ้านในพื้นที่คอยช้างก็พบว่าพืชกาแฟเป็นพืชที่เหมาะสมเพื่อสร้างรายได้และสร้างอาชีพให้กับคนในท้องถิ่น ซึ่งปัจจุบันการปลูกกาแฟในพื้นที่คอยช้างมีพื้นที่ปลูกกาแฟกว่า 30,000 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ของรัฐที่ให้กับชาวบ้านไว้เป็นที่ทำกิน โดยมีการปลูกกาแฟไปแล้ว 28,000 กว่าไร่ ชาวบ้านจึงมีรายได้ต่ำสุดประมาณ 30,000-60,000 บาท/ไร่ เฉลี่ยต่อปีมีรายได้ประมาณ 100,000 บาท เป็นรายได้ประจำของชาวบ้าน (ปณชัย พิสิย์เลิศ สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2559) ซึ่งรายได้ดังกล่าวยังรวมถึงพืชผลอื่นๆ ที่ชาวบ้านปลูกแซมต้นกาแฟและการปลูกพืชอื่นๆ ตามฤดูกาล ทำให้เศรษฐกิจในพื้นที่คอยช้างและคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเริ่มดีขึ้น เห็นได้จากการส่งลูกหลานไปเรียนในโรงเรียนในเมือง สามารถเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ บุตรหลายได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีโรงเรียน สาธารณูปโภคและการสาธารณสุขเข้าถึง และครอบคลุมพื้นที่คอยช้าง

4.3 กำเนิดบริษัทกาแฟดอยช้าง

กว่าจะมาเป็น “กาแฟดอยช้าง” เป็นกาแฟที่มีคุณภาพที่กระบวนการผลิตตั้งแต่การเพาะปลูกจนถึงเป็นผลิตภัณฑ์ นับได้ว่ากาแฟดอยช้างเป็นกาแฟ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะที่ไม่มีใครเหมือน และกว่าจะมาเป็นบริษัทกาแฟดอยช้าง คอ ฟี่ ออริโนล จำกัด ที่มีผู้บริหาร เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ ที่มีอุดมการณ์เดียวกันและฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ มาได้หลายยุคหลายสมัย ต้องมีกระบวนการภายในกลุ่มที่ผลักดันและปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จนั้น ผู้วิจัยจะแบ่งช่วงการก่อตั้ง เป็น 3 ช่วง ได้แก่ 1.) ช่วงการก่อตั้งบริษัทกาแฟดอยช้าง (พ.ศ. 2546-2553) 2.) ช่วงการพัฒนาบริษัท (พ.ศ. 2554-2557) และ 3.) ช่วงก้าวสู่อนาคต (พ.ศ. 2557-ปัจจุบัน)

1.) ช่วงการก่อตั้งบริษัท (พ.ศ. 2546-2553) บริษัทกาแฟคอยช้าง คอฟฟี่ ออริ จินอล จำกัด เดิมชื่อจดทะเบียนบริษัทในชื่อบริษัทคอยช้าง เฟรช โรสเต็ด คอฟฟี่ จำกัด ก่อตั้งเมื่อ ปี พ .ศ. 2546 ซึ่งการก่อตั้งบริษัทนี้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนบ้านคอยช้าง ที่เกิดจากการพัฒนาชุมชนพื้นที่สูงจากพืชทดแทนฝิ่นมาเป็นการปลูก กาแฟเป็นพืชเศรษฐกิจ โดยมีคุณวิชาพรหมยงค์ และคุณปณชัย พิสัยเลิศ กรรมการผู้จัดการบริษัท ตัวแทนต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในกระแสความเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ ได้เล่าถึงที่มา ก่อนการก่อตั้งบริษัท ในหนังสือ “กาแฟคอยช้าง บันทึกการต่อสู้และศักดิ์ศรีกาแฟไทยและพี่น้องชาวคอย”

“...เมื่อก่อนคอยช้าง ไม่ได้มีแต่พี่น้องฮักก็้อ ชุดแรกเป็นพี่น้องม้ง พอม้งย้ายไปก็เป็นลาหู่ มูเซอ และลีซูก็เข้ามา จากนั้นก็เป็นพี่น้องฮักก็้อและจีน และเพิ่งจะมีบัตรประชาชนเมื่อ 5-6 ปีที่แล้ว (พ.ศ.2546-2547) บางกลุ่มก็ย้ายออกไปอยู่ที่อื่น ไปอยู่มี ที่ที่มันเจริญกว่าอย่างพี่น้องลีซู ซึ่งแต่ก่อนคอยช้างเป็นเพียงที่พักสำหรับคนเคลื่อนย้ายเท่านั้น ในอดีตพื้นที่นี้มีแต่ฝิ่นล้วนๆ ฝิ่นทั้งหมดไปประมาณ 10 ปีนี้เอง ก่อนกาแฟเริ่มเข้ามาก็ยังมีฝิ่นอยู่ ... ” (องอาจ 2551: 54)

กาแฟเข้ามาครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2526 แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากยังถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางและไม่มีตลาดรองรับ หน่วยงานที่เข้ามาพัฒนามีทั้งหน่วยงานจากรัฐเอก ชน เช่น โครงการพื้นที่สูงไทย-เยอรมัน ร่วมงานกับกรมประชาสัมพันธ์ เข้ามาส่งเสริมการปลูกกาแฟในช่วงแรกที่คอยช้างจากนั้นกรมประชาสัมพันธ์ก็เข้ามาในพื้นที่คอยช้าง โดยมีโครงการหลวงเป็นแม่ข่าย และมีโครงการพื้นที่สูงไทย-ออสเตรเลีย เป็นต้น นำกล้าพันธุ์กาแฟมาแจกให้ชาวบ้าน 40 ครอบครัว เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู 20 ครอบครัว 20 ไร่ กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า 20 ครอบครัว 20 ไร่ (เรื่องเดียวกัน: 55) แต่การเข้ามาส่งเสริมก็ยัง ไม่ประสบผลสำเร็จ ขาดการบริหารจัดการในเรื่องของการตลาด ปัญหาที่ตกอยู่ที่เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตนเอง แต่ก็ยังมีกลุ่มเกษตรกรอาข่าที่ยังดิ้นรนต่อสู้และหาข้อมูลกาแฟอย่างต่อเนื่อง คือ คุณปณชัย และคุณวิชา ได้พัฒนาระบบการเพาะ ปลูกกาแฟและกระบวนการผลิตกาแฟมากกว่า 20 ปี และก่อตั้งบริษัทในปี พ.ศ. 2546 โดยมีการนำเอารูปของคุณพ่อพิโก้ แซ่ดู่ ผู้เป็นพ่อของคุณอาเดลเป็น ตราสินค้า เพื่อเป็นการให้เกียรติคุณพ่อที่เป็นคนหนึ่งที่ปลูกกาแฟตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงการเป็นกาแฟคอยช้าง

การนำเอารูปของคุณพ่อพิโก้ แซ่ดู่ มาเป็น โลโก้หรือตราสินค้าของกาแฟคอยช้างเป็นสิ่งที่ทำให้อัตลักษณ์ชาติพันธุ์อาข่ามีความหมายใหม่ที่เชื่อมโยงกับกาแฟคอยช้าง ซึ่งในอดีต เมื่อพูดถึงประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์อาข่าในพื้นที่คอยช้างหรือแม้กระทั่งในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียงในภาคเหนือของหนิไม่พ้นการนิยามความหมายอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่ถูกนิยามจากคนภายนอกในทางลบมาโดยตลอด

โดยถูกปฏิบัติการผ่านอำนาจจากนโยบายการพัฒนาพื้นที่สูง ซึ่งรัฐบาลเห็นว่าคนบนพื้นที่สูงเป็นภัยต่อความมั่นคงทั้งเรื่องการปลูกฝิ่น การค้ายาเสพติด การทำไร่เลื่อนลอยเป็นผลทำให้รัฐสูญเสียพื้นที่ป่า วาทกรรมเหล่านี้เปรียบเสมือนชุดความรู้ที่ทำให้คนส่วนใหญ่รับรู้กันโดยทั่วไปว่าเป็นการกระทำจากกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ส่งผลถึง การรับรู้ของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงของคนทั่วไปในทางลบ อันเนื่องมาจากการผลิตสร้างของอำนาจรัฐที่ทำให้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์กลายเป็นวาทกรรมทางประวัติศาสตร์ที่ถูกบิดเบือนและลดทอนความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์อำมา ในงานศึกษาของอานันท์ กาญจนพันธุ์ (2552) กล่าวถึงแนวคิดของมิเชล ฟูกูเกต์ เกี่ยวกับการผลิตสร้างอำนาจว่าเป็นการสร้างความรู้เพื่อให้ยอมรับว่าเป็นความจริงในฐานะวาทกรรม ซึ่งการจะมีอำนาจได้นั้นต้องแสดงความรู้ด้วยว่ามีอำนาจอย่างไร ซึ่งฟูกูเกต์เรียกว่า พิธีกรรมของความจริง เช่น การเซ็นสัญญา การค้าของนายกรัฐมนตรี ก็เปรียบเหมือนพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นถึงชุดความรู้หรือความจริงที่รัฐเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ซึ่งพิธีกรรมนี้แสดงให้เห็นถึงการช่วยผลิตความจริงให้กับอำนาจของรัฐ ในการผลิตสร้างอำนาจตามแนวคิดของฟูกูเกต์นั้น มองว่าเป็นลักษณะในการผลิตสร้างของอำนาจเป็นความสัมพันธ์ที่มีประวัติศาสตร์และมีเศรษฐกิจของอำนาจ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในการสร้างอำนาจภายใต้การปฏิสัมพันธ์กัน (อานันท์ 2552: 125-129)

กรณีของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์อำมาในระยะที่ผ่านมาถูกนิยามความหมายจากรัฐและจากคนภายนอก ถือเป็นปฏิบัติการของอำนาจที่ทำให้ความหมายจากการนิยามตัวตนความเป็นคนอำมาเป็นความจริงและยอมรับว่าเป็นตัวการปลูกฝิ่น การค้ายาเสพติด การทำไร่เลื่อนลอย เป็นต้น เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์อำมายอมรับชุดความจริงของการนิยามความหมายดังกล่าว ความหมายนี้ก็จะกลายเป็นกลไกของอำนาจที่เข้าไปควบคุมให้กลุ่มคนเหล่านี้ทำตามโดยผ่านนโยบายของรัฐในการพัฒนาพื้นที่สูง ปัจจุบันเมื่อเกิดการก่อตั้งบริษัทกาแฟดอยช้าง คอฟฟี่ ออรินอล จำกัด ในปี พ.ศ. 2546 และเกิดการนำเอารูปของคุณพ่อพิโก้ แซ่คู มาเป็นโลโก้หรือตราสินค้าของกาแฟดอยช้างเป็นสิ่งที่บ่งบอกอัตลักษณ์ชาติพันธุ์อำมาที่มีความหมายใหม่โดยเชื่อมโยงกับกาแฟดอยช้างในฐานะเป็นทั้งผู้ปลูกและผู้ผลิตกาแฟที่มีชื่อเสียง การก่อร่างสร้างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในความหมายใหม่นี้ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างลอยๆ และไม่ได้เกิดขึ้นตามความรู้สึกนึกคิดของกลุ่มชาติพันธุ์อำมาเพียงฝ่ายเดียว หากแต่เกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจกับภาครัฐในการรับและการดำเนินการตามนโยบายพัฒนาพื้นที่สูง ที่ส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่นอย่างกาแฟและประสบความสำเร็จในการปลูกและการผลิตภายใต้บริษัทกาแฟดอยช้าง ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของฟูกูเกต์ ในเรื่องการปฏิบัติการของตัวตน ได้เสนอว่า คนเราจะสามารถรู้ความหมายได้เมื่อเรามีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น โดยผ่านนัยของการปฏิบัติการและความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับคนอื่น จนทำให้ตัวเรารู้จัก “ตัวตน” หรือรู้จัก “อัตลักษณ์” ของตนเอง ผ่านการต่อรองกับคนอื่น และผ่านการตีความตามเงื่อนไขหรือตามบริบทที่ประสบอยู่ในขณะนั้น (อานันท์ 2552: 111-

118) ดังการสัมภาษณ์คุณอาเคลที่กล่าวถึงที่มาของโลโก้หรือตราสินค้ากาแฟดอยช้าง จากในอดีตที่เกิดจากวาทกรรมของรัฐนิยามความหมายตัวตนความเป็นอำเภอในทางลบ ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์พื้นที่สูงและรัฐ เกิดปฏิบัติการในการก่อสร้างรื้อ นิยามความหมายของตัวตนผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับรัฐในการยอมรับนโยบายการพัฒนาพื้นที่สูงดังกล่าว

โลโก้เป็นรูปของคุณพ่อพิโก้ แซ่คู เนื่องจากสมัยนั้นเข้าร่วมโครงการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลที่ 9 เมื่อปี พ.ศ. 2512 และเริ่มปลูกจริงจังในปีพ.ศ. 2526 และเป็นกลุ่มแรกที่ปลูกกาแฟในดอยช้าง โดยได้รับต้นกล้ามาแจกให้ 40 ครอบครัว 1 ไร่ 400 ต้น มีครอบครัวอำเภอ 20 ครอบครัว ครอบครัวลีซูและจีน 20 ครอบครัว (คุณปณชัย พิสัยเลิศ สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2559)

การบริหารงานของบริษัทกาแฟดอยช้างเป็นการทำงานแบบอยู่ร่วมกัน ปกป้องและแก้ปัญหาไปด้วยกันมากกว่าการไปยึดติดตำแหน่งหน้าที่ในบริษัท อุดมการณ์ในการก่อตั้งบริษัทกาแฟดอยช้างเพื่อเป็นของคนปลูกกาแฟในดอยช้าง ผลประโยชน์ทั้งหมดเป็น ของชุมชนดอยช้าง ไม่ใช่เฉพาะของคนในบริษัทและอยากเห็นกาแฟดอยช้างเป็นองค์กรเดียวเกี่ยวกับการผลิตกาแฟที่เกษตรกรเป็นเจ้าของทั้งหมด ช่วงนี้บริษัทกาแฟดอยช้างเป็นช่วงเพิ่งเริ่มจะพัฒนาบริษัทในระยะเริ่มต้น พัฒนาระบบการปลูกกาแฟ ระบบการผลิตกาแฟ ให้ได้มาตรฐานที่บริษัทวางไว้ อีกทั้งยังต้องหาผู้ร่วมทุนเพื่อสร้างตลาดและกระจายตลาดไปพร้อมๆกัน

ช่วงปี พ.ศ.2549 จับมือร่วมกับแคนาดากับต่างประเทศที่จะเข้าร่วมลงทุน โดยมีคุณพิษณุชัย คุณวิชา ผมและคุณพ่อพิโก้ ปกป้องกันว่าทำอย่างไรให้ดอยช้างอยู่ได้ จึงลองผิดลองถูกมากกว่า 20 ปี จึงจะประสบความสำเร็จ ความจริงแล้วอาจจะเร็วกว่านั้นคือใช้เวลาประมาณ 12-13 ปี (เร็วกว่า 7-8 ปี) ตั้งแต่การปลูกกาแฟ 5 ปี ทำแผนธุรกิจอีก 5 ปี Concept คือ ทำอย่างไรให้พี่น้องดอยช้างมีความสุข แต่ก่อนพี่น้องที่นี่ไม่เคยคุยกัน ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำงาน จากการที่มีกาแฟมาอยู่ที่นี้พี่น้องที่นี่ก็เริ่มหันมาคุยกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ธรรมชาติดีขึ้น ป่ากลับมา คนอำเภอ ลีซู และจีนที่นี่เริ่มมีความเปลี่ยนแปลง ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นเด่นๆคือ ทุกคนกลับมาอยู่ที่บ้าน กลับมาปลูกกาแฟที่นี่ และความภาคภูมิใจมากที่สุดคือเห็นกาแฟดอยช้างปักอยู่บนแผนที่โลก ภาคภูมิใจที่มีกาแฟที่ดีที่สุด (คุณปณชัย พิสัยเลิศ สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2559)

2.) ช่วงการพัฒนาบริษัทกาแฟดอยช้าง (พ.ศ. 2554-2557) เป็นช่วงที่บริษัทกาแฟดอยช้างประสบปัญหากาแฟเหี้ยน มีพ่อค้าคนกลางและเกษตรกรนอกพื้นที่ดอยช้างนำเมล็ดกาแฟจากที่อื่นขึ้นมาที่ดอยช้างและมาขายให้กับบริษัทกาแฟดอยช้าง ส่งผลกระทบต่อระบบการผลิตกาแฟดอยช้าง เพราะมาตรฐานการปลูกไม่เหมือนกัน ปัญหากาแฟเหี้ยน ไม่เพียงแต่เกิดขึ้นเฉพาะ ในประเทศไทยเท่านั้น ยังเกิดต่อเนื่องตลาดต่างประเทศ อย่างใน แคนาดา เกาหลี อเมริกา บริษัทกาแฟดอยช้างแก้ไขปัญหามาโดยการเปลี่ยนชื่อบริษัทจากบริษัทดอยช้าง เฟรช โรสเต็ด คอฟฟี่ จำกัด เป็นบริษัท กาแฟดอยช้าง คอฟฟี่ ออริจินอล จำกัด ซึ่งการเปลี่ยนชื่อบริษัทบ่งบอกว่าเราเป็นผู้สร้างและเป็นเจ้าของที่ทำให้กาแฟดอยช้างรู้จักกันทั่วโลก แต่โครงสร้างการบริหารงานที่ยังเหมือนเดิม เปลี่ยนแค่ชื่อและการจัดการในบริษัทเท่านั้น (องอาจ 2559: 49) การจัดการในที่นี้คือคุมมาตรฐานการผลิตกาแฟทั้งกระบวนการปลูกและกระบวนการผลิต

กาแฟที่มีคุณภาพ ต้องมีมาตรฐานการผลิต รสชาติมีเอกลักษณ์ รวมดอยช้างได้ GI ทั้งในไทยและ GI ของยุโรป เน้นกระบวนการปลูก ทำให้มีความแตกต่างจากที่อื่น เช่น จาก การเก็บเมล็ดเชอร์รี่ต้องกะเพาะ เปลือกภายใน 24 ชั่วโมง และบ่มในแบบที่เป็นกาแฟกะลา ประมาณ 8 เดือน แพรนไซส์ก็ต้องควบคุมคุณภาพ คุมวัตถุดิบ คุมทุกอย่าง เกษตรกรที่จะส่ง กาแฟให้กับดอยช้างต้องเป็นสมาชิกของกาแฟดอยช้าง ซึ่งมีประมาณ 1,200 กว่าครัวเรือน ต้องดูสถานที่ปลูกกาแฟ ดูกระบวนการผลิตกาแฟของเกษตรกรด้วย ถึงจะสามารถควบคุม มาตรฐานของกาแฟได้ (คุณปณชัย พิสัยเลิศ สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2559)

3.) ช่วงก้าวสู่อนาคต (พ.ศ. 2557-ปัจจุบัน) เป็นช่วงการปรับเปลี่ยนผู้บริหารและการวางแผนการตลาดขององค์กรใหม่ เกิดสถาบันกาแฟ มูลนิธิ เพื่อการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมใหม่มากขึ้น ประการแรก การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เกิดขึ้นเมื่อคุณวิชา พรหมยงค์ ได้เสียชีวิตลงอย่างกะทันหัน เมื่อวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2557 ซึ่งก็ได้สร้างความเสียใจให้กับบริษัทดอยช้างเป็นอย่างมาก แต่ก็ได้ คุณพิณนุชชัย แก้วพิชัย ที่เคยทำ งานเบื้องหลังและทำงานร่วมกับคุณวิชา พรหมยงค์มาโดยตลอด ปัจจุบันก็เลยมาทำงานเบื้องหน้า ร่วมวางแผนธุรกิจกับบริษัทดอยช้างมาโดยตลอด ซึ่งแผนธุรกิจที่ทำ ให้ดอยช้างประสบความสำเร็จ คือ “From Earth to Top จากดินสู่ถ้วย ” พร้อมไปกับการ “สร้าง Branding จากภายนอก” คือ ทำให้กาแฟเป็นที่รู้จักควบคู่ไปกับการขายต่างประเทศ ปรึกษาทั้งคุณวิชา คุณปณชัย อาจารย์พัชนี วางแผนธุรกิจว่าแต่ละห้าปีจะทำอย่างไร

จากดินสู่ถ้วย From Earth to Top เป็นแผนธุรกิจที่ต้องสร้างความมั่นใจให้กับมาตรฐานกาแฟให้มีคุณภาพไปสู่ลูกค้าได้ทุกขั้นตอนตั้งแต่ต้น น้ำจนถึงปลายน้ำ เพราะบริษัทกาแฟดอยช้าง มีบริษัทย่อยหลายบริษัทเพื่อควบคุมมาตรฐาน จากต้นน้ำ เช่น บริษัทกาแฟดอยช้าง คอฟฟี่ ออริจินอล จำกัด ดูแล

การปลูกและการคั่วให้ได้มาตรฐาน และส่งไปยังกรุงเทพฯ ที่ เป็นท่อนกลาง น้ำจัดจำหน่าย สินค้าผู้
ลูกค้าและปลายน้ำ มีบริษัทคอยซัง แฟรนไชส์ แมเนจเม้นท์ เพื่อดูแลระบบการจัดจำหน่ายทั้งหมด
รวมทั้งร้านกาแฟในรูปแบบแฟรนไชส์และนอน -แฟรนไชส์ให้ได้มาตรฐาน นอกจากนี้ยังมี บริษัท
คอยซัง โฮลดิ้ง คอร์ปอเรชั่น เพื่อ จัดทำการลงทุนทั้งหลาย เช่น หาก เปิดร้านกาแฟให้บริษัทนี้เป็น ผู้
ลงทุนแล้วจ้างบริษัทคอยซัง แฟรนไชส์ แมเนจเม้นท์ เป็นผู้บริหาร เป็นต้น นอกจากนี้ยังร่วมทุนกับ
สิงห์และตั้งบริษัท ชื่อ DVS2014 คือใช้ความรู้ของคอยซังไปทำกับคอยอื่นๆ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับคอย
ซัง คอยซังก็ยังคงเป็นของคอยซัง เป็นตัวตนของคอยซัง ตั้งแต่กระบวนการต่างๆ ตั้งแต่ การคิด การ
ผลิต การดำเนินการกระบวนการต้นน้ำ ทำร่วมกับ DVS ที่โรงงานอำเภอแม่สรวยเพื่อรับซื้อเมล็ดกาแฟ
จากคอยอื่นๆ ซึ่งทำใน กระบวนการเดียวกัน บริษัท DVS ได้กาแฟมา จึงสร้าง สินค้าตัว ใหม่ โดย
กลุ่มเป้าหมายลูกค้าที่ต่างกัน

ในอนาคตกาแฟคอยซังจะผลิตกาแฟได้ประมาณ 6,000 ตัน เพราะกาแฟคอยซังไม่สามารถ
ใช้กาแฟจากที่อื่นได้ เนื่องจากมี GI เป็นของตัวเอง ต้องควบคุมมาตรฐานและคอยซังมีการผลิตที่ได้
มาตรฐานและใส่ใจในรายละเอียดทุกขั้นตอน จึงทำให้กาแฟคอยซังได้รับการยอมรับและเป็นสมาชิก
ในสถาบันต่างๆ เช่น

1. สมาชิกสมาคมกาแฟพิเศษแห่งอเมริกา (Special Coffee Association of America)
2. สมาชิกสมาคมกาแฟพิเศษแห่งยุโรป (Special Coffee Association of Europe) และได้
รางวัลรับรองคุณภาพจากสถาบันทั้งเอเชีย ยุโรป และอเมริกา
3. Fair Trade ตรารับรององค์กรอิสระที่มุ่งหวังช่วยเหลือผู้ผลิตและเกษตรกรได้รับ
ค่าตอบแทนของการผลิตที่เหมาะสมและเป็นธรรม เพื่อจะสามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพได้ระยะยาว
4. EU Organic Farm เป็นมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สหภาพยุโรป คือ หน่วยงาน ที่กำกับดูแล
เกี่ยวกับมาตรฐานการผลิตพืชและสัตว์ตรวจรับรองนำเข้าผลิ ตภัณฑ์เกษตร อินทรีย์จากต่างประเทศ
ของสหภาพยุโรป
5. USDA Organic การรับรองคุณภาพที่ส่งเสริมและช่วยเหลือหรือการทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อ
รับรองว่าสินค้านั้นมีการเพาะปลูกและบริหารจัดการพื้นที่ปลูกภายใต้ข้อกำหนดของกระทรวงเกษตร
สหรัฐอเมริกา ปราศจากฮอร์โมนและยาปฏิชีวนะในการเจริญเติบโต รวมถึงวิธีการปลูกไม่กระทบต่อ
สิ่งแวดล้อม
6. เมื่อปี พ.ศ. 2558 กาแฟคอยซัง ได้รับการขึ้นทะเบียน สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสหภาพ
ยุโรป EU Geographical Indication

การที่กาแฟดอยช้างได้รับการขึ้นทะเบียน สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสหภาพยุโรป แสดงให้เห็นว่า กาแฟดอยช้างได้รับการยอมรับว่าเป็นสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากสินค้าประเภทเดียวกัน จากแหล่งผลิตอื่นๆ ทั่วโลก ตามมาตรฐานที่สหภาพยุโรปกำหนดไว้ การที่กาแฟดอยช้างได้ขึ้นทะเบียน GI นับเป็นอีกหนึ่งการรับรองมาตรฐานของกาแฟดอยช้างที่เป็นกาแฟที่ดีที่สุดตัวหนึ่งของโลก

เป็นขั้นตอนการผลิตที่เป็นมาตรฐานสูงจริงๆ โดยเฉพาะของ EU ที่มีการตรวจสอบที่เข้มข้นมาก โดยเฉพาะผู้บริโภคในยุโรปและอเมริกา ถ้าได้บริโภคสินค้าที่ได้ GI เขาจะมั่นใจในสินค้าที่ได้มาตรฐานมาก ว่าเป็นสินค้าที่ได้รับการดูแลและเป็นมาตรฐานสูง สะท้อนให้โลกรู้ว่าไทยมีกาแฟที่ดี เราเป็นส่วนหนึ่ง ที่ไปกระตุ้นให้โลกรู้ เราเป็นคนไปปักบนแผนที่โลกว่าเรามีกาแฟที่ดี เริ่มมาจากกาแฟดอยช้าง (คุณพิชญชัย สัมภาษณ์, 28 กุมภาพันธ์ 2560)

ในประเทศเรามีร้านค้าที่ใช้กาแฟดอยช้างหลายร้อยร้านค้า ส่วนในต่างประเทศกาแฟดอยช้างก็ได้ทำการตลาดในต่างประเทศ 3 กลุ่มหลัก คือ

1. กลุ่มประเทศใน แคนาดา อเมริกา และยุโรป บริษัทจะจัดส่งกาแฟสาร บรรจุจำหน่ายในพื้นที่นั้นๆ โดยเน้นช่องทางในการตลาดค้าปลีกเป็นหลัก (retail)

2. กลุ่มลูกค้าในแถบ AEC อย่าง สิงคโปร์ มาเลเซีย พม่า กัมพูชา ลาว และในแถบเอเชีย คือ ญี่ปุ่น จีน ออสเตรเลีย โดยบริษัทจะส่งเมล็ดกาแฟคั่วไปให้ลูกค้า เพื่อลูกค้านำไปทำ ตลาดกับลูกค้าในระบบร้านค้าหรือเฟรนไชน์ และตลาดค้าปลีก (retail) ทั่วไป

3. กลุ่มลูกค้าในเกาหลีใต้ บริษัทจะส่งกาแฟสาร ให้ตัวแทนจำหน่ายไปคั่วเอง เพื่อส่งออกไปให้กับเฟรนไชน์ ร้านกาแฟ ซึ่งดอยช้างคอฟฟี่ในเกาหลีใต้เป็นหนึ่งในแผนการตลาด เพื่อให้เป็นที่รู้จักในแถบเอเชียหลังจากประสบความสำเร็จในแถบยุโรป

ปัจจุบันมีสาขาที่เป็นเฟรนไชส์ในตลาดต่างประเทศ 50 สาขา โดยตั้งเป้าให้เป็นไม่น้อยกว่า 200 สาขาภายใน 5 ปี นอกจากการเติบโตและผลกำไรที่เป็นตัวเลข บ่งบอกการประสบความสำเร็จในธุรกิจแล้ว ความภาคภูมิใจสูงสุดของผู้ก่อตั้งบริษัทและเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟคือ การคืนผืนป่าและเปลี่ยนดอยช้างให้เป็นดอยกาแฟได้แบบ 100 เปอร์เซ็นต์ เป็นต้น

นอกจากนี้ที่ร้านกาแฟดอยช้างบนดอยช้างยังมีผลิตภัณฑ์ของกาแฟดอยช้างต่างๆ มากมาย ได้แก่ วิชาคอลเลคชั่น Wicha Collection กาแฟสาร Pea เกรด และกาแฟพีชเมด กาแฟสาร เกรด A Premium สบู่เชอร์รี่ สบู่เอสเปรสโซ (ภาพที่ 4.3) Premium Organic น้ำผึ้งดิบ (Raw Honey) Premium AA Dark Roast Pea berry กระป๋องบด Pea berry กระป๋องไม่บด ชาอู่หลงก้านอ่อน (ภาพที่ 4.4) แก้ว

เซรามิกสีขาว แก้วเซรามิกสีดำ ผลิตภัณฑ์จากถังเช่า เครื่องชงกาแฟ Singolo Capsule Premium และ
กระดวยกรองขาว (ภาพที่ 4.5) หมวก ผ้ากันเปื้อน และเสื้อกาแฟดอยช้าง หนังสือ เกี่ยวกับกาแฟดอย
ช้าง (ภาพที่ 4.6)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

(ก) วิชาคอคollection Wicha Collection

(ข) กาแฟสาร Pea เกรด และกาแฟจีชะมด

(ค) กาแฟสาร เกรด A

(ง) Premium

(จ) สบู่เชอร์รี่

(ฉ) สบู่เอสเปรสโซ

ภาพที่ 4.3 (ก) วิชาคอคollection Wicha Collection (ข) กาแฟสาร Pea เกรด และกาแฟจีชะมด
(ค) กาแฟสาร เกรด A (ง) Premium (จ) สบู่เชอร์รี่ (ฉ) สบู่เอสเปรสโซ

(ก) Premium Organic

(ข) น้ำผึ้งดิบ (Raw Honey)

(ค) Premium AA Dark Roast

(ง) Pea berry กระป๋อง บด

(จ) Pea berry กระป๋อง

(ฉ) ชาอู่หลงก้านอ่อน

ภาพที่ 4.4 (ก) Premium Organic (ข) น้ำผึ้งดิบ (Raw Honey) (ค) Premium AA Dark Roast

(ง) Pea berry กระป๋อง บด (จ) Pea berry กระป๋อง ไม่บด (ฉ) ชาอู่หลงก้านอ่อน

(ก) แก้วเซรามิกสีขาว

(ข) แก้วเซรามิกสีดำ

(ค) ผลิตภัณฑ์จากถั่งเช่า

(ง) ผลิตภัณฑ์จากถั่งเช่า

(จ) เครื่องชงกาแฟ Singolo

(ฉ) Capsule Premium และกระดาษกรองกาแฟ

ภาพที่ 4.5 (ก) แก้วเซรามิกสีขาว (ข) แก้วเซรามิกสีดำ (ค) ผลิตภัณฑ์จากถั่งเช่า
(ง) ผลิตภัณฑ์จากถั่งเช่า (จ) เครื่องชงกาแฟ Singolo (ฉ) Capsule Premium และกระดาษกรองกาแฟ

(ก) หมวก ผ้ากันเปื้อน และเสื้อกาแฟดอยช้าง

(ข) หนังสือเกี่ยวกับกาแฟดอยช้าง

ภาพที่ 4.6 (ก) หมวก ผ้ากันเปื้อน และเสื้อกาแฟดอยช้าง (ข) หนังสือเกี่ยวกับกาแฟดอยช้าง

จะเห็นว่าบริษัทกาแฟดอยช้างไม่ได้มีผลิตภัณฑ์ที่ทำจากกาแฟเท่านั้น ยังมีของที่ระลึกเกี่ยวกับกาแฟดอยช้าง ที่จําแนกเสนอเรื่องราวความเป็นดอยช้าง ความเป็นคนอำเภอลูกคํา ผู้คนภายนอกและสังคมได้รับรู้เรื่องราวที่บริษัทกาแฟดอยช้างถ่ายทอดออกมาทั้งผลิตภัณฑ์และหนังสือที่นำเสนอเรื่องราวกาแฟดอยช้าง ได้แก่ “กาแฟดอยช้าง : บันทึกการต่อสู้เพื่อศักดิ์ศรีกาแฟไทยและพี่น้องชาวดอย” (2551) ที่นำเสนอเรื่องราวของ ดอยช้าง ตั้งแต่การปลูกฝืน ความยากลำบากก่อนการก่อตั้งบริษัทดอยช้าง กระทั่งมาถึงการร่วมทุนกับบริษัทต่างประเทศและ ประสบความสำเร็จ ทำให้พี่น้องบ้านดอยช้างสามารถยืนอยู่ได้ด้วยวิถีของความเป็นอำเภอลูกคําและกาแฟ ส่วน “ดอยช้าง กาแฟจี๋ชะมัด” (2552) เป็นการนำเสนอเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ใหม่ ของดอยช้างที่มาจากชะมัด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงระบบธรรมชาติ และระบบนิเวศในพื้นที่ดอยช้าง จากเมื่อก่อนกลายเป็นพื้นที่ปลูกฝืน ทำลายป่า จนกระทั่งเปลี่ยนมาเป็นพื้นที่ปลูกกาแฟ ยุคการแผ้วถางป่า จนทำให้ชาวบ้านหันมาให้ความสำคัญกับป่ามากขึ้นและกลายเป็น คนที่อนุรักษ์ป่าทำให้ระบบนิเวศกลับมาเพราะว่าชะมัด ดิบกินกาแฟในพื้นที่ดอยช้างนั้น ไม่ใช่ชะมัดเลี้ยงแต่เป็นชะมัดจากป่า หากินเองตามธรรมชาติ “กาแฟดอยช้าง ภาค 2 Doi Chaang coffee original” (2554) เป็นภาคต่อของการดำเนินงานของกาแฟดอยช้าง เป็นงานศึกษาที่ต่อยอดจากปี 2551 กล่าวถึงจุดกำเนิดของกาแฟดอยช้างและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนดอยช้าง เมื่อมีการก่อตั้งบริษัท ดอยช้าง เฟรช โรตเต็ค คอฟฟี่ จำกัด ในปี 2546 ต่อมาเปลี่ยนเป็นบริษัท ดอยช้าง คอฟฟี่ ออร์จินอล จำกัด เนื่องจากประสบกับปัญหากาแฟเถื่อน และเสนอเรื่องราวการปรับคุณภาพมาตรฐานกาแฟ ทั้งระบบการปลูก ระบบการผลิต และระบบการจัดจำหน่าย รวมทั้งหนังสือ “ยุคใหม่กาแฟดอยช้าง Doichaang coffee original” (2559) นำเสนอเรื่องราวการเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร แผนพัฒนาธุรกิจ การขยายตลาดและการตอบแทนสังคมของบริษัทกาแฟดอยช้างที่ทำมาตลอดตั้งแต่การเปิดบริษัท นอกจากนี้ ดอยช้างยังนำเสนอเรื่องผ่านสื่อและเว็บไซต์ต่างๆ เช่น เว็บไซต์

ของบริษัทกาแฟดอยช้างเอง (www.doichaangcoffee.co.th) สื่อโซเชียลอย่าง เฟสบุ๊ก (<https://th-th.facebook.com/doichaangcoffeeoriginal>) ที่นำเสนอและเผยแพร่เรื่องราวของกาแฟดอยช้างได้เป็นอย่างมาก รวมถึงสื่อต่างๆที่คอยเผยแพร่ความเคลื่อนไหวของบริษัทอยู่เป็นประจำ

นอกจากกาแฟดอยช้างจะใช้สื่อประชาสัมพันธ์และนำเสนอเรื่องราวความเป็นอา่มาแล้ว บริษัทกาแฟดอยช้างเองยังต่อบแทนสังคมด้วยการก่อตั้งมูลนิธิดอยช้าง (Doi Chaang Academy of Coffee) เมื่อ 16 เมษายน 2550 โดยจัดตั้งเพื่อคนดอยช้างและคนบนพื้นที่สูงบนบริเวณใกล้เคียง เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมคุณภาพชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น ดูแลทั้งเรื่องการศึกษา คุณภาพและความเข้มแข็ง ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การสนับสนุนอุปกรณ์การเรียน อุปกรณ์กีฬา การจัดกิจกรรมวันเด็ก และเปิดให้เยาวชนหรือคนภายนอกให้เรียนรู้ในทุกๆ ขั้นตอนเป็นต้น

เรามีมูลนิธิดอยช้าง ที่ไม่ได้ดูแลแค่ในพื้นที่ดอยช้าง แต่ยังดูแลในพื้นที่ข้างเคียง ในเรื่องของการศึกษา สุขภาพ วัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมต่างๆที่ค่อนข้างมากในแต่ละปีเพื่อสร้างสรรค์สังคมให้เข้มแข็ง และยังมี Doi Chaang Academy of Coffee ที่เราลองผิดลองถูกกับกาแฟและสร้างสรรค์องค์ความรู้ที่เรามี ให้คนในวงการกาแฟและนอกวงการกาแฟเข้ามาเรียนรู้ได้ มีหลายคนถามว่า ทำไมถึงเอาความรู้ที่คิดว่าเป็นควา มลับมาเผยแพร่ให้คนข้างนอกรู้ได้ คือเรามององค์กรที่เราจะสามารถให้ความรู้ได้มันต้องใช้ know how อย่างเดียว แต่เป็น know how of man try มันไม่ได้ทำให้กาแฟดอยช้างลดคุณภาพลงไป แต่ทำให้ดอยช้างมีคุณภาพดีขึ้นเรื่อยๆ (คุณพิชญชัย แก้วพิชัย สัมภาษณ์, 28 กุมภาพันธ์ 2560)

การก่อตั้งบริษัทกาแฟดอยช้างขึ้นในพื้นที่บ้านดอยช้างนั้น สะท้อนให้เห็นว่าคนอา่ชาสามารถปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ความเปลี่ยนแปลงที่ว่านี้หมายถึงอำนาจรัฐที่เข้ามากำหนดขอบเขต ตำแหน่งแห่งที่ของความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การปรับตัวและการข้ามพรมแดนทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มันมีความแปรผันและลื่นไหลตลอดเวลา จากในอดีตที่รัฐเคยใช้อำนาจจากวาทกรรม คนล่าหลัง ปลุกผีใน คำยาเสพติด ทำลายป่า แต่ปัจจุบันกลุ่มคนเหล่านี้ไม่ได้สยบยอมแต่ตอบโต้ด้วยการบ่งบอกว่าความเป็นอา่ชาที่เกิดขึ้นในบริบทกาแฟดอยช้าง เป็นผู้มีควา มเชี่ยวชาญในเรื่องกาแฟ ทั้งกระบวนการผลิตและกระบวนการปลูกและสามารถสร้างกาแฟที่มีคุณภาพเยี่ยมให้กับสังคมได้ด้วยควา มภาคภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง

4.4 สรุปและอภิปรายผล

ในบทนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอ การส่งเสริมพืชทดแทนฝิ่นจากรัฐและหน่วยงานต่างๆ มีผลทำให้เศรษฐกิจ และวิถีการทำการเกษตรของชาวบ้านคอยช้างเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก จนกระทั่งพืชทดแทนฝิ่นที่หน่วยงานตามโครงการต่างๆ ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูก ทั้งประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ รวมทั้งประวัติการก่อตั้ง บริษัทกาแฟคอยช้าง คอฟฟี่ ออริจินอล จำกัด ที่เกิดขึ้นด้วยการพยายามแก้ปัญหาหาคาแฟทดแทนของชุมชนคอยช้าง ที่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง และไม่มีตลาดกาแฟ ทำให้ผลผลิตออกมาแล้วเกษตรกรไม่สามารถขายผลผลิตได้ ภาครัฐที่เข้ามาสนับสนุนพืชทดแทนฝิ่นก็ยังขาดการจัดการและก ารพัฒนาในบ้นที่สูงอย่างยั่งยืน ทำให้ชาวบ้านต้องดิ้นรนเพื่อเอาชีวิตรอด จึงได้ก่อตั้งบริษัทเมื่อปี พ .ศ. 2546 ขึ้น ในพื้นที่คอยช้างส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ในทางที่ดีขึ้น ในช่วงของนโยบายการพัฒนาชาวเขาของรัฐที่มุ่งไปยังกลุ่มชาติพันธุ์ 9 กลุ่ม คือ ม้ง กระเหรี่ยง ลัวะ ถิ่น ขมุ อ่าข่า ลาหู่ เมี่ยน ลีซู ใน พ .ศ. 2502 (ปนัดดา 2546: 85) ต่อมากาแฟเริ่มเข้ามาในปี พ .ศ. 2512 จากโครงการพระราชดำริของในหลวงและเริ่มปลูกอย่างจริงจังใน ปี พ.ศ. 2526 ทั้งนี้การพัฒนายาก็เริ่มเข้าสู่พื้นที่คอยช้างอย่างเห็นได้ชัด จนกระทั่งการก่อตั้งบริษัทกาแฟคอยช้าง พ .ศ. 2546 เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อ่าข่าซึ่งเป็นอย่างมากเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น

เนื้อหาในบทนี้นอกจาก จะทำให้เห็นถึงประวัติและพัฒนาการเศรษฐกิจของชุมชนบ้านคอยช้าง ช่วงการส่งเสริมพืชทดแทนฝิ่นชนิดต่างๆ ที่ชาวบ้านต้องปรับตัวในเรื่องการซึ่งรัฐมองว่าเป็นเรื่องที่ดีหลังและผิดกฎหมาย จึงส่งเสริมพืชทดแทนฝิ่น ในระยะแรกชาวบ้านลองผิดลองถูกในการปลูกพืชทดแทนฝิ่นจากชนิดจ ากหน่วยงานรัฐเช่น การปลูกถั่วแดง พบว่าบางพื้นที่ปลูกถั่วแดงประสบความสำเร็จ แต่ในพื้นที่เช่นบ้านขุนวาง ก็ประสบความล้มเหลวในการปลูก ส่วนในพื้นที่คอยช้างเอง การปลูกถั่วแดงก็ไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากชาวบ้านไม่ค่อยปลูกถั่วเอง การปลูกกะหล่ำปลีก็เช่นกัน เนื่องจากต้องใช้แรงงานจำนวนมากในการปลูก บางครอบครัวที่มีสมาชิกเยอะก็สามารถปลูกได้เยอะ ประกอบกับต้องใช้สารเคมีและน้ำจำนวนมากในการปลูก จนกระทั่งมาถึงพืชกาแฟซึ่งในระยะเริ่มต้นชาวบ้านได้รับพันธุ์กาแฟจากโครงการหลวง และมีสำนักงานอยู่ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในการส่งเสริมการปลูก พัฒนาสายพันธุ์กาแฟและจากจ่ายพันธุ์กาแฟให้กับจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือ ซึ่งคอยช้างปลูกกาแฟอย่างจริงจังเมื่อปี พ .ศ. 2526 เมื่อระยะเวลาผ่านไป 3-4 ปี กาแฟก็เริ่มออกผลผลิต ชาวบ้านก็ประสบปัญหาหาคาแฟทดแทนอย่างมาก ถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ไม่มีรถขนส่งผลผลิตไปขายในเมือง การคมนาคมในการขนส่งก็ลำบาก ถือว่าเป็นช่วงที่ชาวบ้านต้องฝ่าฟันอุปสรรคอย่างมาก จะเห็นได้ว่าในกระบวนการรับซื้อผลผลิตกาแฟจากหน่วยงานรัฐและ โครงการที่เข้ามา

ส่งเสริมนั้น ไม่สามารถรัฐซื้อผลผลิตทั้งหมดของชาวบ้าน ชาวบ้านต้องกระจายผลผลิตให้กับโครงการต่าง ๆ เช่น ขายให้กับโครงการต่างๆ ที่รับซื้อร้อยละ 20 ขายให้กับพ่อค้าท้องถิ่นและพ่อค้าท้องถิ่นในรูปแบบผลสดและกาแฟสารร้อยละ 40 หน่วยงานราชการรับซื้อในรูปแบบกาแฟสารร้อยละ 50 เพื่อขายให้กับโรงงานกาแฟ จากนั้นโรงงานกาแฟจะแปรรูปและส่งให้กับบริษัทส่งออกกาแฟ ซึ่งแต่ละที่ หากคุณภาพของผลผลิตกาแฟผลสดและกาแฟสารไม่ได้มาตรฐานก็จะปฏิเสธการรับซื้อ ผลก็คือต้องรวบรวมขายให้กับพ่อค้าท้องถิ่นและพ่อค้าท้องถิ่น แต่ก็แลกกับการถูกกดราคา ทำให้เกษตรกรจำใจต้องขายเพราะไม่มีทางเลือก ในช่วงของการปลูกพืชกาแฟเป็นพืชทดแทนฝิ่นระยะแรก ไม่ประสบผลสำเร็จในพื้นที่ดอยช้าง จากที่ได้รับกล้าพันธุ์กาแฟมา 40 ครอบครัวยังปลูกกาแฟแค่ 10 ครอบครัวยังคงปลูกกาแฟดั้งเดิม แต่ชาวบ้านก็พบว่าต้นกาแฟไม่ตาย พอถึงฤดูฝนก็ยังสามารถแตกกิ่งได้อีก

จนกระทั่งคุณปณชัย พิสัยเลิศ เป็นหนึ่งในครอบครัวที่ปลูกกาแฟอาราบิก้า และเป็นผู้ใหญ่บ้านในช่วงที่กาแฟมีราคาตกต่ำ จึงลงไปปรึกษาคณะวิชา พรหมยงค์ เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาราคากาแฟตกต่ำ โดยสำรวจตลาด ศึกษา ค้นคว้า หาข้อมูลกาแฟจากในประเทศและต่างประเทศ และขายกาแฟโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง จนกระทั่งสามารรถก่อตั้งบริษัทกาแฟดอยช้างขึ้น และกาแฟกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศและสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านดอยช้าง จากการก่อตั้งด้วยกลุ่มชาติพันธุ์อาข่ากลุ่มหนึ่ง ซึ่งในกระบวนการพัฒนาพื้นที่สูงของรัฐไม่ได้ส่งผลกระทบในทางด้านลบเสมอไป ชุมชนในพื้นที่ดอยช้างกลับใช้ประโยชน์จากกระบวนการพัฒนาพื้นที่สูง ต่อยอดศึกษาหาความรู้และสร้างตลาดกาแฟด้วยตนเอง ซึ่งเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าที่มีความขยันมานะอดทน สามารถทำให้เศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของชุมชนดีขึ้นจากในอดีตอย่างเห็นได้ชัด การเกิดขึ้นบริษัทกาแฟดอยช้างขึ้นในพื้นที่ ดอยช้างถือเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตส่งผลให้เกิดเปลี่ยนแปลงทางด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์อาข่าอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากจะทำให้เกิดเศรษฐกิจของดอยช้างดีขึ้นแล้ว การเป็นสังคมกาแฟดอยช้างทำให้กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าเกิดการนิยามและเกิดปฏิบัติการสร้างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์อาข่าในความหมายใหม่ ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวในบทต่อไป